

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ, સમક્ષ

સેકન્ડ અપીલ નં. ૩૦૯/૨૦૨૩

વિથ

દીવાની અરજી (સ્ટે માટે) નં. ૧/૨૦૨૨

ઈન

સેકન્ડ અપીલ નં. ૩૦૯/૨૦૨૩

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી સંદીપ એન. ભટ્ટ

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની યોગ્ય નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	

=====

હર્ષદભાઈ રતીલાલ ભટ્ટ

વિરુદ્ધ

ભટ્ટ નવીનચંદ્ર ભાઈલાલ અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ

અપીલકર્તા (ઓ) નંબર ૧ વતી શ્રી વિરલ વી. દવે (૩૮૪૬)

સામાવાળા (ઓ) નંબર ૧,૨ વતી

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી સંદીપ એન. ભટ્ટ

તારીખ:૦૪/૦૪/૨૦૨૪

મૌખિક ચુકાદો

૧. આ સેકન્ડ અપીલ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (જેને હવે પછી "સીપીસી" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલ છે. રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૪/૨૦૧૫ માં આંક ૨૨ ની નીચે પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૨-૦૭-૨૦૨૨ ના હુકમ અને ચુકાદાથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, જેના દ્વારા અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જેણે રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૧૪૫/૨૦૧૨ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૧-૦૮-૨૦૧૫ ના હુકમ અને હુકમનામુંની પુષ્ટિ કરી હતી, જેના દ્વારા વાદીનો દાવો ફગાવી દેવામાં

આવ્યો હતો, નીચેના કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત કરીને (આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે).

"૧. વાદી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ કરારની હકીકતની તપાસ કર્યા વિના દાવો ફગાવી દેવામાં નીચેની કોર્ટોએ ભૂલ કરી છે કે કેમ?

૨. કરારનું અસ્તિત્વ સાબિત કરવાની સાબિતીનો ભાર સામાવાળા પર રહેલો છે તેવું ઠરાવીને અને તે મુજબ નક્કી કરવા માટે મુદ્દો ઘડવામાં નિષ્ફળ જઈને નીચલી કોર્ટોએ ભૂલ કરી છે કે કેમ?"

૨. આ સેકન્ડ અપીલમાં સુવિધા ખાતર પક્ષકારોને તેમના મૂળ હોદ્દા મુજબ ઓળખવામાં આવે છે.

૩. વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં જણાવ્યા મુજબ આ સેકન્ડ અપીલ દાખલ કરવા તરફ દોરી જતી ટૂંકી હકીકતો નીચે મુજબ છે:

૩.૧ વાદીનો કેસ એ છે કે બ્લોક નં. ૩૬, ૩૮(એ) અને ૩૮(બી) વાળી મિલકત કે જેમાં ખાતા નં. ૧૮૪ નો સમાવેશ થાય છે અને જેનું ક્ષેત્રફળ અનુક્રમે આશરે ૦-૩૦-૩૫, ૦-૪૦-૪૪ અને ૦-૦૫-૬૦ હેક્ટર પ્રતી આર છે, તેને વાદગ્રસ્ત મિલકત તરીકે ગણવાની છે. વાદીનો વધુમાં કેસ છે કે સદર મિલકતો ભરૂચ જિલ્લાના સામોદ ગામના મહેસૂલી ક્ષેત્રમાં આવેલી છે અને તે ૩૦ કરતાં

વધુ વર્ષોથી વાદીના કબજામાં છે અને વાદીઓ ભરૂચ તાલુકા અને જિલ્લાના સામોદ ખાતે રહે છે અને સદર મિલકતોની ખેતી કરીને વાદીઓ તેમની આજીવિકા કમાય છે. વાદીનો વધુમાં કેસ છે કે સામાવાળા કુટુંબના સભ્યો છે અને વાદીના ભત્રીજાઓ છે, જેના સમર્થનમાં વાદીએ વંશવૃક્ષ રજૂ કર્યું છે અને વધુમાં એવું અભિકથન કર્યું છે કે વાદી અને સામાવાળાના દાદા એટલે કે દિવંગત અંબાલાલ મહાશંકર ભટ્ટ પાસે વડોદરા જિલ્લાના કરજણ તાલુકાના ચોરભુજ ગામે અને ભરૂચ તાલુકા અને જિલ્લાના સામોદ ગામે ખેતીની જમીન હતી. વધુમાં વાદીનો કેસ છે કે દિવંગત અંબાલાલ મહાશંકર ભટ્ટના કાયદેસરના વારસદારો દાવામાં પક્ષકારો હતા અને શ્રી રમણભાઈ અંબાલાલ ભટ્ટ અપરણિત હોવાને કારણે કોઈપણ સંતાન વિના સ્વર્ગસ્થ થયા હતા. વધુમાં એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવે છે કે તારીખ ૨૨/૦૫/૧૯૮૦ ના રોજ વાદીના પિતાની હાજરીમાં પક્ષકારો વચ્ચે કરાર થયેલ હતો અને તેમના દ્વારા એ વાત પર સહમતિ સધાઈ હતી કે ચોરભુજ ગામે આવેલી મિલકતમાં વાદીના પિતાએ સામાવાળાની તરફેણમાં પોતાનો હક જતો કરેલ છે, તે જ રીતે સામોદ ગામે આવેલી મિલકત કે જે વાદીઓ અને સામાવાળાના સંયુક્ત નામોમાં હતી, તેમાં સામાવાળાએ વાદીની તરફેણમાં હક જતો કરવાનો હતો જેના માટે જ્યારે પણ જરૂરિયાત ઊભી થાય ત્યારે સામાવાળાઓએ વાદીની તરફેણમાં અનુકૂળતા કરી આપવાની હતી અને શ્રી રમણભાઈ અંબાલાલ ભટ્ટની બાકીની મિલકત સમાન હિસ્સામાં વહેંચવાની હતી. વધુમાં, વાદીનો કેસ છે કે તારીખ ૨૨/૦૫/૧૯૮૦ ના કરાર

મુજબ, કરજણ તાલુકાના ચોરભુજ ગામે આવેલી મિલકતમાં સામાવાળાએ દસ્તાવેજો બનાવટી ઉભા કરેલા છે, જેના આધારે સદર મિલકતો સામાવાળાના નામો પર થઈ ગઈ છે. વાદી દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે સામાવાળાએ સામોદ ગામની મિલકતોમાં વાદીની તરફેણમાં તેમનો હક જતો કરવો જોઈતો હતો, પરંતુ તેઓએ તેનું પાલન કર્યું નથી, કારણ કે વાદીઓ વર્ષ ૧૯૮૦ થી અથવા તેના કરતા અગાઉથી સદર જમીનની ખેતી કરતા હતા અને તેના કબજામાં હતા. વાદી દ્વારા વધુમાં ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે કે મહેસૂલી રેકર્ડમાં અને ફોર્મ નં. ૭x ૧૨ માં સામાવાળાના નામો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે પરંતુ તારીખ ૨૨/૦૫/૧૯૮૦ ના કરાર મુજબ સામાવાળાના નામો રદ થવા જોઈતા હતા પરંતુ સામાવાળાએ તેમ કરેલ નથી, તેથી વાદી દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે માત્ર મહેસૂલી રેકર્ડના આધારે સામાવાળા વાદગ્રસ્ત મિલકત વેચાણ કરી નાખવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે, તેથી સામાવાળાને વાદગ્રસ્ત મિલકત વેચાણ કરતા રોકવા તેમજ વાદીઓના શાંતિપૂર્ણ કબજામાં અડચણ ઊભી કરતા સામાવાળાને પ્રતિબંધિત કરવા માટે, વાદી માટે હાલનો દાવો દાખલ કરવા માટે હેતુક કારણ ઉભું થયું. વધુમાં એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવે છે કે સામાવાળા નં. ૧ એ ચોરભુજ ખાતે રહે છે અને સામાવાળા નં. ૨ એ વડોદરા ખાતે રહે છે અને તેથી બંને સામાવાળા ક્યારેય સામોદ ગામે રહેતા ન હતા. વધુમાં એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું છે કે તારીખ ૨૨/૦૫/૧૯૮૦ ના દસ્તાવેજના આધારે સ્વેચ્છાએ સામાવાળાઓ દ્વારા વાદીના પિતાની તરફેણમાં

હક જતો કરવામાં આવ્યો હતો અને છેલ્લા ૩૦ વર્ષથી તમામ વેરાઓ વાદીઓ દ્વારા ચૂકવવામાં આવે છે અને તેઓ કબજામાં છે અને તેની ખેતી કરે છે અને તેથી સામાવાળાને મિલકતમાં કોઈ હક, હિસ્સો કે હિત નથી અને વાદીના શાંતિપૂર્ણ કબજામાં ખલેલ પહોંચાડવાનો કોઈ અધિકાર નથી. વધુમાં એવું અભિકથન કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે વાદીને ખબર પડી કે મહેસૂલી રેકર્ડમાં નામોના આધારે સામાવાળા ગેરકાયદેસર રીતે મિલકત વેચાણ કરવાનો તેમજ તબદીલ કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે ત્યારે મિલકત અંગે જાહેરાત મેળવવા, મહેસૂલી રેકર્ડમાં સુધારો કરવા અને વાદગ્રસ્ત મિલકત પર વાદીનો કબજો છે તેવું જાહેર કરવા માટે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો છે અને તદનુસાર વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રાહત મંજૂર કરવા માટે અરજ કરવામાં આવી હતી.

જ. વાદી-અપીલકર્તાના વકીલની દલીલો સાંભળવામાં આવી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે નીચલી કોર્ટો એ વાતની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે પ્રતિવાદીઓએ અપીલકર્તાના પિતાની તરફેણમાં તારીખ ૨૨-૦૫-૧૯૮૦ ના રોજ કરાર કરીને સંબંધિત જમીનો પરના તેમના હકો જતો કર્યા છે; કે અપીલકર્તા છેલ્લા ૩૦ વર્ષથી સંબંધિત જમીનના કબજામાં છે અને ખેતીનું કામ કરે છે અને આમ, આ જમીનોના માલિક બની ગયા છે; કે પ્રતિવાદીઓ સામોદ ખાતે રહેતા નથી, અને ખેતીનું કામ કરતા નથી, અને તેથી, તેમને તેની જમીનો વેચાણ કરવાનો કે તબદીલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી; કે પ્રતિવાદીઓ માત્ર મહેસૂલી રેકર્ડના આધારે આ સંબંધિત જમીનો વેચાણ કરવાનો અથવા તબદીલ કરવાનો

પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા. આ રજૂઆતોના આધારે, અપીલકર્તાના વકીલે રજૂઆત કરી છે કે નીચેની બંને કોર્ટો હકીકતો અને રેકર્ડ પરના પુરાવાની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે, અને વાદગ્રસ્ત હુકમો પસાર કરવામાં ભૂલ કરી છે, જેમાં હાલની અપીલમાં હસ્તક્ષેપ કરવાની, કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાની જરૂર છે.

૪.૧ મેં અપીલકર્તાના વકીલની દલીલો સાંભળી છે અને નીચલી કોર્ટોના ચુકાદાઓ સહિત રેકર્ડ પર મૂકવામાં આવેલ સાધનસામગ્રીની ચકાસણી કરી છે.

૪.૨ મૂળભૂત રીતે, વિવાદ તારીખ ૧૨.૫.૧૯૮૦ ના રોજ પક્ષકારો વચ્ચે થયેલ કથિત કૌટુંબિક વ્યવસ્થાના દસ્તાવેજની આસપાસ ફરે છે. એવું ફલિત થાય છે કે કથિત કૌટુંબિક વ્યવસ્થાનો દસ્તાવેજ સાદા કાગળ પર કરવામાં આવેલ છે. વળી, તારીખ ૧૨.૫.૧૯૮૦ ની સદર કૌટુંબિક વ્યવસ્થાના અનુસંધાનમાં, પક્ષકારો વચ્ચે વધુ એક સમજૂતી સધાઈ હતી કે પક્ષકારો મહેસૂલી રેકર્ડમાં જરૂરી નોંધ કરવા માટે ઉપસ્થિત રહેશે. જે વર્ષ ૧૯૮૦ માં બને છે ત્યારબાદ એવું પ્રતીત થાય છે કે મિલકતમાં હક અંગેની જાહેરાત માટે તેમજ કાયમી મનાઈ હુકમ માટે વિદ્વાન સિવિલ કોર્ટ, ભરૂચ સમક્ષ વર્ષ ૨૦૧૨ માં હાલનો રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે.

૪.૩ હવે, આ પાર્શ્વભૂમિકામાં કેસમાં સામેલ સંબંધિત પાસાઓની ચર્ચા કરવી જરૂરી છે. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે દરેક દસ્તાવેજની વિગતવાર ચર્ચા કરી છે અને પક્ષકારોના પ્રત્યક્ષ એટલે કે મૌખિક પુરાવાની પણ વિગતવાર ચર્ચા કરી છે અને ત્યારબાદ, દરેક મુદ્દા પર નિષ્કર્ષ આપ્યો છે.

૪.૪ હાલના કેસની હકીકતોના સંદર્ભમાં કાયદાની સ્થિતિ અંગેના ભૌતિક પાસાઓની ચર્ચા વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવી છે અને આ કોર્ટ તેને શબ્દશઃ પુનઃઉત્પાદિત કરવાનું યોગ્ય માને છે, જે નીચે મુજબ છે:

"(એ) હિન્દુ કુટુંબ મિલકતની સંયુક્તતા અંગેની સ્થપાયેલી કાયદાકીય સ્થિતિ:-

(એ) હવે માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું છે કે "સામાન્ય સિદ્ધાંત નિઃશંકપણે એ છે કે જ્યાં સુધી વિરુદ્ધ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી હિન્દુ કુટુંબ સંયુક્ત હોવાનું માનવામાં આવે છે, પરંતુ જ્યાં તે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે સહ-ભાગીદારોમાંથી એકે પોતાને સંયુક્ત કુટુંબના અન્ય સભ્યોથી અલગ કરી લીધા હતા અને સંયુક્ત મિલકતમાં તેનો હિસ્સો તેના માટે અલગ પાડી દીધો હતો, ત્યાં એવી કોઈ ધારણા નથી કે બાકીના સહ-ભાગીદારો સંયુક્ત રહેવાનું ચાલુ રાખતા હતા. એવી કોઈ ધારણા નથી કે બાકીના સહ-ભાગીદારો સંયુક્ત રહેવાનું ચાલુ રાખતા હતા. જે પક્ષકાર અમુક પરિસ્થિતિના

અસ્તિત્વ પર ભાર મૂકે છે જેના આધારે તે રાહતનો દાવો કરે છે તેના પર ભાર નિઃશંકપણે રહેશે. હિન્દુ સંયુક્ત કુટુંબમાં ભાગલા છે કે કેમ, તે હકીકતનો પ્રશ્ન છે છતાં આ હકીકત હોવા છતાં કે સંયુક્ત કુટુંબના એક અથવા વધુ સભ્યો બાકીના સભ્યોથી અલગ થઈ ગયા હતા, જે વાદી વીલકર્તાના ભાગમાં આવી હતી તેવા આધાર પર ચોક્કસ હદની જમીન મેળવવાની માંગ કરે છે તેણે સાબિત કરવું પડશે કે જમીનની સદર હદ તેના ભાગમાં આવી હતી; પરંતુ જ્યારે બંને બાજુથી પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય, ત્યારે સાબિતીનો ભાર કોઈ વ્યવહારિક મહત્વ ધરાવતો નથી. નિષ્કર્ષ એ હકીકતનો છે. તે સ્થપાયેલ કાયદો છે કે સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબનો સભ્ય કુટુંબથી પોતાને અલગ કરવાની અને તેના હિસ્સાનો અલગથી આનંદ માણવાની પોતાની સ્પષ્ટ અને અનિવાર્ય ઘોષણા દ્વારા દરજ્જામાં તેનું અલગ થવું લાવી શકે છે.

(બી) કાયદાનો મુખ્ય પ્રશ્ન જે ઉભો થયો તે એ હતો કે શું સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબનો સભ્ય કુટુંબના અન્ય સભ્યની જાણમાં લાવ્યા વિના કુટુંબથી વિભાજન કરવાના તેના અનિવાર્ય ઇરાદાની માત્ર ઘોષણા દ્વારા કુટુંબના અન્ય સભ્યોથી અલગ થઈ જાય છે. આ સંદર્ભમાં હિન્દુ કાયદાના ગ્રંથોનો સંદર્ભ આપવો યોગ્ય રહેશે, કારણ કે તે એવા સ્ત્રોતો છે કે જેમાંથી અદાલતોએ સમય-સમય પર ઉદ્ભવતા પ્રશ્નો માટે વ્યવહારિક અભિગમ દ્વારા સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો હતો. સિદ્ધાંતના

વિકાસનો અભ્યાસ બે ભાગમાં કરી શકાય છે, એટલે કે, (૧) ઇરાદાની ઘોષણા, અને (૨) તેનાથી પ્રભાવિત અન્ય લોકોને તેની જાણ કરવી.* –

(૧૩) મૌખિક ભાગલાની સંકલ્પના:–

(એ) હવે મૌખિક ભાગલાની સંકલ્પના નવી નથી અને હિન્દુ કાયદામાં ખૂબ સારી રીતે સ્વીકૃત છે તેથી મૌખિક ભાગલા હોઈ શકે છે. હવે કાયદા મુજબ "તેથી, ભાગલાની પ્રક્રિયામાં તમામ સહ-ભાગીદારો દ્વારા મિલકતોના સંયુક્ત આનંદને તેમના હિસ્સામાં ફાળવવામાં આવેલી સંબંધિત મિલકતોના અલગ આનંદમાં તબદીલ કરવાનો સમાવેશ થાય છે".

(બી) હવે અહીં આ કેસમાં એવું પ્રતીત થાય છે કે સ્વીકાર્યા મુજબ પક્ષકારો દ્વારા સંબંધિત મિલકતોનો આનંદ અલગથી લેવામાં આવે છે.

(સી) હવે, કાયદા મુજબ અને ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ છતાં પુનરાવર્તનની કિંમતે અહીં ફરીથી પુનરાવર્તિત કરવામાં આવે છે કે તે જરૂરી નથી કે ભાગલા માપ અને હદ દ્વારા અસરગ્રસ્ત કરવા પડે છતાં માપ અને હદનો અર્થ ખરેખર સમજાતો નથી અને માપ અને હદનો અર્થ એ નથી કે વ્યક્તિને માપ અને હદ દ્વારા તેને હિસ્સો આપીને મિલકતોના અલગ કબજામાં મૂકવામાં આવશે તેનો અર્થ એ નથી કે

મિલકતની દરેક વસ્તુ સહ-હિસ્સેદારો વચ્ચે વહેંચવાની છે. તે સાચું છે કે માત્ર આવશ્યકતા એ છે કે દરેક સહ-હિસ્સેદારને ફાળવવામાં આવેલી મિલકતે તેના હિસ્સાને અનુરૂપ લગભગ સમાન મૂલ્ય ધરાવવું જોઈએ. તે પણ જરૂરી ન હોઈ શકે કે જો મિલકતોમાં ચરાચરી અને અચરાચરી મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે તો દરેક પક્ષકારને તમામ ચરાચરી અને અચરાચરી મિલકતોમાં અનિવાર્યપણે હિસ્સો આપવો જ જોઈએ. સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતોના ભાગલા કરતી વખતે માપ અને હદ દ્વારા દરેક મિલકતને વહેંચવી કદાચ શક્ય ન હોય. ભાગલા કરતી વખતે સંયુક્ત કુટુંબના સભ્યના ભાગમાં અસમાન મૂલ્યની મિલકતોની ફાળવણી આવી શકે છે પરંતુ તેના માટે જરૂરી ગોઠવણો કરવી પડે છે. એવું પણ બની શકે છે કે ભાગલા પર કેટલાક સહ-હિસ્સેદારોને અચરાચરી મિલકતમાં કોઈ હિસ્સો ન મળે. કોઈ સખત અને ઝડપી નિયમ હોઈ શકે નહીં. તે દરેક કેસની હકીકતો પર આધાર રાખે છે. તે અચરાચરી મિલકતના સ્વરૂપ અને આવી મિલકતોની સંખ્યા તેમજ જે સભ્યોને તેની વહેંચણી કરવાની આવશ્યકતા હોય તેમની સંખ્યા પર આધાર રાખે છે. મોટા મૂલ્યની મિલકતો એક સભ્ય પાસે જઈ શકે છે. ઓછા મૂલ્યની મિલકત બીજા પાસે જઈ શકે છે."

(સી) તેથી ચર્ચા કર્યા મુજબ એવું પ્રતીત થાય છે કે ભાગલા કરવામાં આવ્યા હતા અને દરેક પક્ષકાર અલગ કબજામાં છે કારણ કે કાયદા મુજબ અલગ થવાના કરાર માટે કાયદા દ્વારા લેખિતમાં હોવું જરૂરી નથી. છતાં હાલના કેસમાં આવા દસ્તાવેજો પ્રતીત થાય છે. હવે ભાગલા અંગે ઉપર ચર્ચા કરાયેલ સ્થપાયેલી કાયદાકીય સ્થિતિ સાથે પ્લીડિંગની ચકાસણી પર અને તમામ મુદ્દાઓ સાબિત કરવા માટે વાદી પર લાદવામાં આવેલ બોજ પર અને તેના માટે વાદીએ તે જ અભિકથન કર્યું હતું અને પ્લીડિંગના સમર્થનમાં મૌખિક પુરાવા રજૂ કર્યા હતા જે સ્વાભાવિક રીતે જ હશે, પરંતુ કાયદાની સ્થપાયેલી કાયદાકીય સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા તે સંપૂર્ણપણે વાદીને તેના સાક્ષીમાં હુકમનામું મેળવવા માટે સંપૂર્ણપણે મદદ કરી રહી નથી.

(ડી) એક કેસમાં માનનીય હાઈકોર્ટે એવું ઠરાવ્યું હતું કે "નીચલી કોર્ટે તે ધારણા પર આધાર રાખ્યો હતો કે વિભાજનની ગેરહાજરીમાં દરેક હિન્દુ કુટુંબ સંયુક્ત હોવાનું મનાય છે અને પકડી રાખ્યું કે નીચલી કોર્ટે વિભાજનનો અર્થ શું છે તેનો વિચાર કર્યા વિના માત્ર આ વ્યાપક ધારણા પર આધાર રાખ્યો છે" પરંતુ હવે તે સારી રીતે સ્થાપિત સ્થિતિ છે કે ઇરાદાના માત્ર સંકેતો દ્વારા સંયુક્ત દરજ્જાનું વિચ્છેદ થાય છે. અલગ થવાનો અને તેના હિસ્સાનો અલગથી આનંદ માણવાનો માત્ર સંકેત એ ભાગલા સમાન હોઈ શકે છે. ભાગલા એ વ્યક્તિગત

સ્વૈચ્છિક ઇરાદાનો પ્રશ્ન છે. માપ અને હદ દ્વારા વહેંચવું જરૂરી નથી. જો તેના પર અમલ કરવામાં આવે તો મૌખિક રીતે કહેવું પણ જરૂરી નથી કે અલગ થવાના તેના ઇરાદાની માત્ર ઘોષણા બધી રીતે શબ્દ દ્વારા હોવી જરૂરી નથી. તે વર્તણૂક પરથી પણ અનુમાનિત કરી શકાય છે. બંને સભ્યોના હિસ્સાની સ્પષ્ટ ઘોષણા, ત્યારબાદ તમામ મિલકતોની વહેંચણી, કુટુંબના સંપૂર્ણ ભંગની કસોટી સ્થાપિત કરવા માટે પૂરતી છે હવે કાયદાની સ્થિતિ એ છે કે હિન્દુ ભાગલા લેખિતમાં હોવા જરૂરી નથી. તે મૌખિક હોઈ શકે છે અને જ્યાં ભાગલા લેખિતમાં નથી અથવા જો લેખિતમાં છે પરંતુ તેના ચહેરા પર જાહેર કરતું નથી, તો પછીની વર્તણૂક જોવાની છે, હવે આપણી પાસે પક્ષકારો વચ્ચે દરજ્જા અને કબજાના વિરોધની સ્વીકૃતિના સ્વરૂપમાં રેકર્ડ પર પૂરતા પુરાવા છે. વધુમાં એકવાર વારસાના ભાગલા કરવામાં આવે છે, એકવાર લગ્નમાં દામસુલ આપવામાં આવે છે અને એકવાર કોઈ માણસ "હું આપું છું" એમ કહે છે ત્યારે આ ત્રણેય સારા માણસો દ્વારા એકવાર અને કાયમ માટે અને બદલી ન શકાય તે રીતે કરવામાં આવે છે. જો એવું માનવામાં આવે કે ભાગલા અથવા સંયુક્ત દરજ્જાનું વિરોધ પહેલેથી જ થઈ ગયું છે તો ભાગલા માટેનો કોઈ દાવો આ રીતે ચાલતો નથી. અહીં પુનરાવર્તનના ભોગે એ નોંધવું પ્રાસંગિક છે કે તે સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિ છે કે વાદી પોતાનો કેસ સાબિત કરવા

માટે બંધાયેલ છે અને તે સામાવાળાના કેસમાં રહેલી છિદ્રોમાંથી ફાયદો મેળવી શકે નહીં. આમ, એકવાર કોઈ ચોક્કસ અરજી કોર્ટ દ્વારા માનવામાં આવતી નથી, તો હવે માત્ર એટલા માટે કે ભાગલા ચોક્કસ રીતે અથવા ચોક્કસ હિસ્સા પર અથવા ચોક્કસ આધાર પર પ્લીડ કરવામાં આવ્યા છે અને તે પદ્ધતિ સાબિત ન કરવાનો અર્થ એ નથી કે ભાગલા બિલકુલ થયા નથી. જો પ્લીડ કરેલ રિવાજ સાબિત ન થાય, તો એવું માની શકાય છે કે ભાગલા તે રિવાજ મુજબ ન હતા પરંતુ ભાગલાનું તત્વ દૂર થતું નથી અને પ્રાપ્ત થયેલા હિસ્સા અસ્તિત્વમાં ન હોય તેવા બનતા નથી. હવે આપણે જોવાનું છે કે ભાગલા થયા છે કે નહીં અને આ માટે, પુષ્કળ પુરાવા છે અને સામાવાળા દ્વારા આક્ષેપ કર્યા મુજબ ભાગલા થયા છે અને આ હકીકત સંખ્યાબંધ સંજોગો દ્વારા સમર્થિત છે જે દર્શાવે છે કે ભાગલા થયા હતા અને તે ભાગલા પર લાંબા સમયથી અમલ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપર વર્ણવેલા સંજોગો ભાગલાના તત્વને સાબિત કરવા માટે આગળ વધે છે.

(ઘ) સંયુક્ત દરજ્જાનું વિરોધે એ વ્યક્તિગત સ્વૈચ્છિક ઇરાદાનો બાબત છે. તે કરાર દ્વારા અસરગ્રસ્ત થઈ શકે છે. જ્યાં અલગ સહ-ભાગીદારો દ્વારા સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતના અલગ ભાગનો કબજો કાં તો માપ અને હદ દ્વારા ઔપચારિક ભાગલા અથવા અલગ થવા માટેનો

આડકતરી કરાર રહ્યો છે, તેથી તે ધારણા કરવામાં ન્યાયસંગત છે કે ભાગલા એક અથવા બીજા પ્રકારે અસરગ્રસ્ત થયા છે, જોકે સમયના અભાવને કારણે, ચોક્કસ પુરાવાઓ દ્વારા તે કેવી રીતે અને ક્યારે બન્યું તે સાબિત કરવું અશક્ય છે. અને મિલકતો સંયુક્ત છે તે સાબિત કરવાનો બોજ તે સહ-ભાગીદારો પર રહેલો છે જે તેનો આક્ષેપ કરે છે એવી કોઈ ધારણા નથી કે હિન્દુ કુટુંબ માત્ર એટલા માટે કે તે સંયુક્ત છે, કોઈ સંયુક્ત મિલકતો ધરાવે છે. તેથી કોઈપણ ચોક્કસ મિલકત સંયુક્ત કુટુંબની મિલકત છે તે સાબિત કરવાનો બોજ પ્રથમ સ્થાને તે વ્યક્તિ પર છે જે દાવો કરે છે કે તે સહ-ભાગીદારી મિલકત છે. પરંતુ જો સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતના ન્યુક્લિયસનો કબજો કાં તો સ્વીકારવામાં આવે અથવા સાબિત થાય, તો સંયુક્ત કુટુંબના સભ્ય દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ હસ્તગત સંયુક્ત કુટુંબની મિલકત હોવાનું મનાય છે.

બ્રિજરાજ સિંહના કેસમાં, તે સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે કે જો ભાગલામાં અસમાન હિસ્સા ફાળવવામાં આવ્યા હોય તો જો તેના પર અમલ કરવામાં આવે તો ભાગલા અમાન્ય નથી પરંતુ તે એક માન્ય છે. આ પ્રિવી કાઉન્સિલનો કેસ વર્તમાન કેસ પર બરાબર લાગુ પડે છે અને છતાં પક્ષકારોને ફાળવવામાં આવેલો હિસ્સો અસમાન

હોવાનું મનાય છે તેમ છતાં માન્ય ભાગલા છે કારણ કે તેના પર અમલ કરવામાં આવે છે.

(એફ) જ્યાં પૈતૃક અને સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતો સામાવાળા અને વાદીઓ વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે જેમણે સંયુક્ત કુટુંબ બનાવ્યું હતું, દરજ્જાના વિરુદ્ધ દ્વારા વાદીઓ અને સામાવાળા તેઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલી મિલકતના સામાન્ય ભાડૂતો બને છે. જ્યાં ભાગલા પછી પણ સામાવાળો કુટુંબની સમગ્ર મિલકતના કબજામાં રહેવાનું ચાલુ રાખે છે, ત્યાં એવી કોઈ ધારણા નથી કે જે મિલકત સંયુક્ત કુટુંબના દરજ્જાના વિરુદ્ધ પછી સામાવાળા દ્વારા હસ્તગત કરવામાં આવે છે તે આ સંદર્ભમાં કોઈ કરાર ન હોય તો પણ, કુટુંબ માટે હસ્તગત કરવામાં આવી છે તેમ ગણવી જોઈએ.

(૧૪) ભાગલાની સ્થિતિમાં સંયુક્ત કબજા અંગેની સ્થપાયેલી કાયદાકીય સ્થિતિ નીચે મુજબ છે:—

(એ) હવે સંયુક્ત કબજામાં હોવા માટે "સંયુક્ત કુટુંબ મિલકતનો મિતાક્ષરા સિદ્ધાંત એક કોર્પોરેટ બોડી તરીકે અવિભાજિત કુટુંબના અસ્તિત્વ પર અને આવા કોર્પોરેટ બોડી દ્વારા મિલકતના કબજા પર સ્થાપિત થયેલ છે. તેથી પ્રથમ આવશ્યકતા કુટુંબ એકમ છે; અને તેના દ્વારા મિલકતનો કબજો એ બીજી આવશ્યકતા છે. વર્તમાન હેતુ માટે કુટુંબની મહિલા સભ્યોને ધ્યાન બહાર રાખી શકાય છે અને હિન્દુ

કુટુંબની કલ્પના એ પુરુષ રેખામાં તેના વંશજ વંશજો સાથેનો સામાન્ય પુરુષ પૂર્વજ છે, અને જ્યાં સુધી તે કુટુંબ તેની સામાન્ય સ્થિતિમાં છે એટલે કે અવિભાજિત સ્થિતિ – તે એક કોર્પોરેટ બોડી બનાવે છે" પરંતુ અહીં તેવું નથી કારણ કે તે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે ત્યાં કોઈ કુટુંબ એકમ નથી અને જ્યારે કોઈ કુટુંબ એકમ ન હોય ત્યારે સંયુક્ત કબજાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી અને અહીં મહિલાઓમાં પણ વંશજ છે વધુમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું છે કે એવી ધારણા હોઈ શકે છે કે હિન્દુ સંયુક્ત કુટુંબ છે પરંતુ એવી કોઈ ધારણા હોઈ શકે નહીં કે સંયુક્ત કુટુંબ સંયુક્ત કુટુંબની મિલકતો ધરાવે છે" તેથી અહીં હાથ પરના કેસમાં જ્યારે સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબ સાબિત થતું નથી ત્યારે સંયુક્ત કબજાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી વધુમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું છે કે દાવામાં કરવામાં આવેલા નિવેદન પરથી ચોક્કસપણે એવું માની શકાતું નથી કે મિલકત સહ-ભાગીદારોની મિલકત હતી જે કર્તા દ્વારા રજૂ કરી શકાતી હતી. માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદત સમક્ષના કેસમાં દાવામાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે પિતાના મૃત્યુ પછી, ત્રણેય ભાઈઓ સદર સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબ મિલકતના માલિક બન્યા હતા જાણે કે તે સહ-ભાગીદારી મિલકત હોય તો પુત્ર પિતાના મૃત્યુ પહેલાં પણ સહ-ભાગીદારો હોત અને મિલકતની માલિકી મેળવવા માટે

પિતાના મૃત્યુ સુધી રાહ જોવાની કોઈ જરૂર ન હતી. દાવામાંના અભિક્ષતોનો વાસ્તવમાં અર્થ એ છે કે વિવાદિત મિલકત સદર ત્રણ સંયુક્ત માલિકોની અવિભાજિત મિલકત હતી જેમણે પિતાના મૃત્યુ પછી પિતાનું હિત વારસામાં મેળવ્યું હતું. હવે જો એવું પણ માનવામાં આવે કે તે સહ-ભાગીદારી મિલકત હતી તો રેકર્ડ પર એવું સૂચવતું કંઈ નહોતું કે કુટુંબનો કોઈપણ એક સભ્ય અથવા સૌથી મોટો પુરુષ સભ્ય સંયુક્ત કુટુંબના કર્તા તરીકે કામ કરી રહ્યો હતો. તેના બદલે, એવું પ્રતીત થાય છે કે તમામ સહ-માલિકોએ મનાઈ હુકમ માટે સદર દાવો દાખલ કર્યો હતો, જે તેના ચહેરા પર, માત્ર એ સૂચવે છે કે તે બધા મિલકતના સહ-માલિકો તરીકે તેમના અધિકારનો ઉપયોગ કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે અને તેઓએ સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબ મિલકતના કર્તા તરીકે મિલકતનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે ઝનમેંથી કોઈપણને સત્તા આપી ન હતી.

૧૫) દરજ્જામાં વિભાજન અંગેની ચર્ચા:-

(એ) હવે "દરજ્જામાં વિભાજન" નામનો એક ટેકનિકલ શબ્દ છે જેનો અર્થ એ છે કે હિસ્સાની વ્યાખ્યા દ્વારા સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબના સભ્યો વચ્ચે દરજ્જામાં વિભાજન થઈ શકે છે જેને તકનીકી રીતે "દરજ્જામાં વિભાજન" કહેવામાં આવે છે, અથવા તેમાંથી દરેકને ચોક્કસ

મિલકતની ફાળવણી દ્વારા તેમની વચ્ચે વાસ્તવિક વિભાજન થાય છે જેને "માપ અને હદ દ્વારા વિભાજન" તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે.

જે વ્યક્તિ દાવો કરે છે કે ચોક્કસ મિલકત સંયુક્ત કુટુંબની માલિકીની છે તેના પર બોજ રહેલો છે. તેથી મિલકત સંયુક્ત કુટુંબ છે અને સંયુક્ત કબજામાં છે તેવી ધારણા કરી શકાતી નથી કારણ કે કાયદા મુજબ કોઈ ધારણા કરી શકાતી નથી કે સંયુક્ત કુટુંબ સંયુક્ત મિલકત ધરાવે છે કાયદામાં કોઈ ધારણા નથી કે કુટુંબ કારણ કે તે સંયુક્ત છે, સંયુક્ત મિલકત અથવા કોઈપણ મિલકત ધરાવે છે. જેમ કે પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો પર અને વિવિધ હાઈકોર્ટો દ્વારા પણ એપેક્સ કોર્ટ દ્વારા ઘોષિત કરાયેલ કાયદાનો સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે દિવસના જવાથી જ્યારે સંયુક્ત કુટુંબમાં સભ્યો દિનપ્રતિદિન વધતા જાય છે ત્યારે હિન્દુ કુટુંબની સંયુક્તતાની ભાવના નબળી પડી જાય છે અને કોઈપણ દસ્તાવેજ દ્વારા અથવા માપ અને હદ દ્વારા કલ્પિત ભાગલા દ્વારા પણ તેમના હિસ્સાના કબજા દ્વારા વિવાદ આપમેળે આવે છે. પરંતુ આવી હકીકત હંમેશાં દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓ પરથી જ જોવાની બાકી રહે છે માત્ર એટલા માટે કે સંયુક્ત કુટુંબમાં હિસ્સાનો કબજો અલગથી છે, તેવું અર્થઘટન કરવું જોઈએ કે મિલકત હિસ્સેદારો વચ્ચે વહેંચવામાં આવી છે. પરંતુ જો

આવા અલગ કબજો ચોક્કસ હિસ્સાના આધારે હોવાનું જણાય તો કુટુંબ ભંગ થઈ ગયું છે તેવી ધારણા છે.

(૧૬) માપ અને હદ દ્વારા વિભાજન અંગેની ચર્ચા:—

(એ) હવે તે સ્થાપિત કાયદો છે કે માપ અને હદ દ્વારા મિલકતોનું વાસ્તવિક વિભાજન જરૂરી નથી, એકવાર તે દર્શાવવામાં આવે કે પક્ષકારો વચ્ચેના કરાર દ્વારા અથવા અન્યથા, હિસ્સા એટલા વ્યાખ્યાયિત થયા પછી ભાગલા પૂર્ણ થાય છે પક્ષકારો મિલકતને માપ અને હદ દ્વારા વહેંચી શકે છે અથવા તેઓ એકસાથે રહેવાનું ચાલુ રાખી શકે છે અને પહેલાની જેમ સામાન્ય રીતે મિલકતનો આનંદ માણી શકે છે. જો કે, તેઓ એક કે બીજા કરે છે, તે ફક્ત આનંદની રીતને અસર કરે છે, પરંતુ મિલકતના કાર્યકાળને અસર કરતું નથી. હિસ્સો વ્યાખ્યાયિત થતાની સાથે જ મિલકત સંયુક્ત રહેતી નથી અને ત્યારથી પક્ષકારો સામાન્ય ભાડૂતો તરીકે મિલકત ધરાવે છે." અને વધુમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું કે "... અલગ થવાના ચોક્કસ અને અનિવાર્ય સંકેત દ્વારા સંયુક્ત કુટુંબના દરજ્જાનું વિચ્છેદ વિષય વસ્તુના વાસ્તવિક વાસ્તવિક વિભાજન દ્વારા તરત જ અનુસરવામાં ન આવે તો પણ હિતમાં અને અધિકારમાં અલગ થવાનો સંકેત આપે છે. આ કોઈપણ સમયે અલગ અધિકારના ગુણ પર દાવો કરી શકાય છે. આવા વિચ્છેદના સમયથી, દરેક સભ્ય વાસ્તવિક

વિભાજન અથવા કાયદામાં સમજનારું પુનઃમિલન છે કે કેમ તેની
પૂર્ણ કર્યા વિના સામાન્ય ભાડૂત તરીકે તેના સમપ્રમાણ હિસ્સાને
ધરાવે છે. તે સ્થાપિત કાયદો છે કે દરજ્જાનું વિરોધ અસર કરવાના
હેતુથી વાસ્તવિક ભૌતિક વિભાજન અથવા માપ અને હદ દ્વારા
ભાગલા એ આવશ્યક ઘટક નથી. ભાગલાની પ્રક્રિયામાં તે વાસ્તવમાં
એક ઔપચારિકતા છે."

(બી) વધુમાં કાયદા મુજબ "ભાગલા એ સંયુક્ત દરજ્જાનું વિરોધ છે,
અને જેમ કે, તે વ્યક્તિગત સ્વૈચ્છિક ઇરાદાની બાબત છે. તેથી,
ભાગલાની રચના કરવા માટે જે બધું જરૂરી છે તે સંયુક્ત કુટુંબના
સભ્ય દ્વારા પોતાને કુટુંબથી અલગ કરવા અને અલગતામાં તેના
હિસ્સાનો આનંદ માણવાની ચોક્કસ અને અનિવાર્ય સંકેત છે
માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે ઘણા કેસોમાં નિર્દેશ કર્યો છે કે આવા
ઇરાદાનો સંકેત અથવા પ્રતિનિધિત્વ હોવું જોઈએ અને તે
અભિવ્યક્તિ કયા સ્વરૂપમાં લેવી જોઈએ તે દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓ
પર આધાર રાખે છે. આ સિદ્ધાંતમાં તે અંતર્ગત છે કે ઇરાદાની આ
અભિવ્યક્તિ અથવા ઘોષણા પ્રભાવિત વ્યક્તિઓની જાણમાં હોવી
જોઈએ." વધુમાં સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિ છે કે "એકવાર સંયુક્ત
કુટુંબના સભ્યએ અન્ય સભ્યોને સંયુક્ત કુટુંબથી પોતાને અલગ
કરવાની તેની ઇચ્છા સ્પષ્ટ અને અનિવાર્યપણે જણાવી દીધી છે,

તેમનો હિસ્સો મેળવવાનો અને તેનો કબજો મેળવવાનો તેનો અધિકાર નિર્વિવાદ છે, ભલે તેઓ અલગ થવા માટે સહમત થાય કે ન થાય અને સંયુક્ત દરજ્જાનું ત્વરિત વિચ્છેદ થાય છે. અલગ થવાનો ઇરાદો વિવિધ પ્રકારે પ્રદર્શિત થઈ શકે છે, કાં તો સ્પષ્ટ ઘોષણા દ્વારા અથવા વર્તણૂક દ્વારા. ભાગલા મૌખિક રીતે પણ અસરગ્રસ્ત થઈ શકે છે." પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે દરજ્જામાં વિચ્છેદ કઈ તારીખથી થયું હોવાનું મનાય છે? શું તે સહ-ભાગીદાર દ્વારા સંયુક્ત કુટુંબથી પોતાને અલગ કરવાના ઇરાદાની અભિવ્યક્તિની તારીખ છે કે તે તારીખ છે જ્યારે આવા ઇરાદાને અન્ય સહ-ભાગીદારોની જાણમાં લાવવામાં આવે છે? દેખીતી રીતે જવાબ અન્ય પક્ષકારોના અધિકારોને અસર કરશે" તેથી, કાયદા મુજબ "હિન્દુ કાયદા અનુસાર મિલકતના ભાગલાની સાચી કસોટી એ અલગ માલિક બનવા માટે કુટુંબના સભ્યોનો ઇરાદો છે. ઇરાદો એ વાસ્તવિક કસોટી હોવાથી, તે અનુસરે છે કે સંયુક્ત કુટુંબના સભ્યો વચ્ચે અલગ માલિકો તરીકે વ્યાખ્યાયિત હિસ્સામાં મિલકત રાખવા અને તેનો આનંદ માણવાનો કરાર ભાગલા તરીકે કામ કરે છે, જોકે, જ્યુડિશિયલ કમિટી દ્વારા વિવિધ કેસોમાં અવલોકન કર્યા મુજબ માપ અને હદ દ્વારા મિલકતનું કોઈ વાસ્તવિક વિભાજન થયું ન હોઈ શકે એસ્ટેટમાં દરેક સભ્ય પાસે ત્યારથી ચોક્કસ અને નિશ્ચિત હિસ્સો હોય છે, જેનો તે પ્રાપ્ત કરવાનો અને અલગતામાં આનંદ

માણવાનો અધિકાર દાવો કરી શકે છે, જોકે મિલકત પોતે વાસ્તવિક રીતે વિભાજિત અને વહેંચવામાં આવી નથી.

(સી) આવા કેસમાં દરેક સભ્યનું હિત વિભાજિત થાય છે" જોકે મિલકત ભૌતિક રીતે અવિભાજિત રહે છે. અહીં સ્વીકૃત મિલકતો મુજબ વાસ્તવમાં અલગ અલગ વ્યક્તિઓમાં છે અને કાયદાની આવશ્યકતા મુજબ "ભાગલાની રચના કરવા માટે તે પૂરતું છે કે શીર્ષકનું વિભાજન હોવું જોઈએ તે જરૂરી નથી કે મિલકતનું વાસ્તવિક વિભાજન હોવું જોઈએ." અલગ થવું અને કારણ કે તે હકીકતનો પ્રશ્ન છે તે કેસની તમામ હકીકતો અને સંજોગોના સંચિત પ્રભાવને યોગ્ય ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવાનું હતું. હવે, કાયદા મુજબ "માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું કે મિતાક્ષરા કાયદા દ્વારા સંચાલિત હિન્દુ અવિભાજિત કુટુંબમાં, તે કુટુંબનો કોઈ વ્યક્તિગત સભ્ય જ્યારે તે અવિભાજિત રહે છે ત્યારે તે પ્રિડિક્ટ કરી શકતો નથી કે તેની પાસે કુટુંબની મિલકતમાં ચોક્કસ નિશ્ચિત હિસ્સો છે. જ્યારે ભાગલા થાય છે ત્યારે સહ-ભાગીદારોના અધિકારો વ્યાખ્યાયિત થાય છે. ભાગલામાં સંયુક્ત મિલકતમાં સહ-ભાગીદારોના હિસ્સાને વ્યાખ્યાયિત કરવાનો સમાવેશ થાય છે, ભાગલાની રચના કરવા માટે માપ અને હદ દ્વારા મિલકતનું વાસ્તવિક વિભાજન જરૂરી નથી. એકવાર હિસ્સા વ્યાખ્યાયિત થઈ જાય, પછી ભલે પક્ષકારો વચ્ચેના

કરાર દ્વારા અથવા અન્યથા, ભાગલા પૂર્ણ થાય છે. પક્ષકારો ત્યારબાદ મિલકતને માપ અને હદ દ્વારા વહેંચવાનું પસંદ કરી શકે છે, અથવા એકસાથે રહેવાનું ચાલુ રાખી શકે છે અને પહેલાની જેમ સામાન્ય રીતે મિલકતનો આનંદ માણી શકે છે. જો તેઓ એકસાથે રહે છે, તો ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ મિલકતના કાર્યકાળ સિવાય આનંદની રીત એકલા સંયુક્ત રહે છે. અને મહેસૂલી રેકર્ડમાં સંયુક્ત નામો રાખીને જ હિસ્સા વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે તેવું કહી શકાતું નથી કે મિલકત સંયુક્ત મિલકતો છે એટલે કે અવિભાજિત છે કારણ કે માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું છે કે ભાગલા અને હિસ્સા અને કબજાના નિર્ધારણ માટેના દાવામાં, પ્રારંભિક બોજ વાદી પર એ બતાવવા માટે છે કે સમગ્ર મિલકત સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબની મિલકત હતી અને બોજના પ્રારંભિક નિકાલ પછી, તે સામાવાળા પર શિફ્ટ થાય છે અને કાયદા મુજબ "સંયુક્ત કુટુંબના અસ્તિત્વનો પુરાવા એ ધારણા તરફ દોરી જતો નથી કે કુટુંબના કોઈપણ સભ્ય દ્વારા રાખવામાં આવેલી મિલકત સંયુક્ત છે, અને મિલકતની કોઈપણ વસ્તુ સંયુક્ત હતી તેવું આક્ષેપ કરનાર કોઈપણ પર બોજ રહેલો છે." તેથી કાયદા મુજબ મિલકતો અવિભાજિત છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પુરાવાના અરજી પર આધાર રાખતી હકીકતની બાબત છે.

(૧૭) સાબિતીના ભાર અંગેની ચર્ચા:—

(એ) હવે ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ તમામ મુદ્દાઓમાં, વાદી તમામ રાહતો મેળવવા માટે હકદાર નથી કારણ કે વાદીએ તેનો કેસ સંપૂર્ણપણે સાબિત કર્યો નથી અને કાયદા મુજબ બોજ મુક્ત કર્યો નથી. હવે ચાલો જોઈએ કે કાયદા મુજબ "સાબિતીનો ભાર" અભિવ્યક્તિનો અર્થ શું છે:- તેનો અર્થ બે અલગ અલગ બાબતો છે," તે કેટલીકવાર એવું સૂચવે છે કે પક્ષકારની તરફેણમાં ચુકાદો આપવામાં આવે તે પહેલાં તે દલીલ સાબિત કરવા માટે જરૂરી છે; તેનો એ પણ અર્થ થાય છે કે વિવાદિત મુદ્દા પર બે વિરોધી પક્ષકારોમાંથી એકે પુરાવા રજૂ કરવા પડશે અને સાબિતીનો ભાર મહત્વપૂર્ણ છે જ્યાં તેના પર મૂકવામાં આવેલા બોજને મુક્ત ન કરવાના કારણે, પક્ષકારે આખરે નિષ્ફળ જવું પડશે અને અહીં આ કેસમાં વાદી દાવો કરાયેલ તમામ રાહતો માટે તેના બોજને મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો સાબિતીના ભાર અંગેનો સ્થાપિત કાયદાકીય સિદ્ધાંત એ છે કે, "જે પક્ષકાર પર સાબિતીનો ભાર રહેલો છે તેણે સફળ થવા માટે, પ્રાથમિક ફેસી કેસ સ્થાપિત કરવો આવશ્યક છે. તે નિષ્ફળ જવાની સ્થિતિમાં તેના વિરોધીના કેસની નબળાઈનો લાભ લઈ શકતો નથી. તેણે તેના પોતાના અધિકારની મજબૂતાઈ અને તેના પોતાના પુરાવાની સ્પષ્ટતા દ્વારા સફળ થવું આવશ્યક છે,

અહીં વાદી તેનો કેસ સાબિત કરવા માટે પૂરતા પુરાવા રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો.

(બી) હવે "સાબિતીનો ભાર જેને કહેવાય છે" તે જોવાનું છે, કારણ કે પ્લીડિંગ્સને પુરાવા રજૂ કરવાના ભાર સાથે ગૂંચવવી જોઈએ નહીં જેને શિફ્ટ થવા તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે. પ્લીડિંગ્સ પર સાબિતીનો ભાર ક્યારેય શિફ્ટ થતો નથી, તે હંમેશાં સ્થિર રહે છે. તેની તરફેણમાં પ્રાઈમ ફેસી કેસ સાબિત કરવાનો પ્રારંભિક બોજ તે વ્યક્તિ પર લાદવામાં આવે છે જે, જ્યારે તે એવા પુરાવા આપે છે જે પ્રાઈમ ફેસી કેસને સમર્થન આપશે, ત્યારે ઓનસ બીજા પક્ષકાર પર વ્યક્તિ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કેસને પહોંચી વળવા માટે પ્રતિરોધક પુરાવા રજૂ કરવા માટે શિફ્ટ થાય છે.

(સી) જેના પર કથિત દાવો દાવો કરવામાં આવે છે તે વ્યવહાર બોનાફાઈડ છે તે સાબિત કરવાનો બોજ તે વ્યક્તિ પર ભારે છે જે તેનો આક્ષેપ કરે છે, જ્યારે વ્યવહારની આસપાસના સંજોગો શંકાસ્પદ હોય છે.

(ડી) "સાબિતીના ભાર શબ્દપ્રયોગના ત્રણ અર્થ છે (૧) "પર્સુએઝિવ બર્ડન", કાયદા અને પ્લીડિંગની બાબત તરીકે સાબિતીનો ભાર કેસ સ્થાપિત કરવાનો બોજ શું ત્યાં પુરાવાની પ્રધાનતા અસ્તિત્વમાં છે તે કેટલીકવાર "કાનૂની બોજ" તરીકે પણ

ઓળખવામાં આવે છે અને પર્સુએઝિવ બર્ડન શબ્દને વધુ સામાન્ય ઉપયોગમાં હોવાને કારણે અને કોઈપણ સંજોગોમાં સમજવામાં સરળ હોવાને કારણે વધુ પસંદ કરવામાં આવે છે. (૨) એવિડન્શિયલ બર્ડન, "પુરાવા રજૂ કરવાના અર્થમાં સાબિતીનો ભાર" જેને "એવિડન્શિયલ બર્ડન" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. (૩) "પુરાવાની સ્વીકાર્યતા" સ્થાપિત કરવાનો બોજ. તે નોંધવામાં આવે છે કે સાબિતીના ભારનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તે ઓછામાં ઓછા બે અલગ અલગ અર્થ છે અને કોઈપણ સમયે કયો અર્થ સંબંધિત છે તે અંગે સ્પષ્ટતા આવશ્યક છે. કાનૂની બોજ એ સાબિતીનો ભાર છે જે ટ્રાયલ દરમિયાન સતત સ્થિર રહે છે. વિવિધ મુદ્દાઓ પર બોજનું પ્રમાણ અલગ-અલગ જગ્યાએ હોઈ શકે છે, અને સાબિત થયેલી હકીકતો અનુસાર મુદ્દાઓ ઉભી થઈ શકે છે અથવા પડી શકે છે, પરંતુ મુદ્દાના વિશ્લેષણ પર કાનૂની બોજ બદલાશે નહીં તે તથ્યો અને પ્રતિપાદનો સ્થાપિત કરવાનો બોજ છે જે પક્ષકારના કેસને સમર્થન આપશે, જો ટ્રાયલના અંતે તે યોગ્ય ધોરણ સુધી આ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય, તો તે આ બોજની ઘટના ગુમાવશે, આ બોજ સામાન્ય રીતે પ્લીડિંગ્સ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે, તે સામાન્ય રીતે વાદી પર તે શું પ્રતિપાદિત કરે છે તે સાબિત કરવા માટે આવશ્યક છે. જો કે, એવિડન્શિયલ બર્ડન એક પક્ષકારના બોજમાંથી શિફ્ટ થઈ શકે

છે તે બોજ તે પક્ષકાર પર રહે છે જે નિષ્ફળ જશે જો કોઈપણ બાજુથી બિલકુલ પુરાવા, અથવા કોઈ વધુ પુરાવા, જે પણ કેસ હોય, રજૂ કરવામાં ન આવે.

(ડી) એવિડન્સ એક્ટમાંની કલમ સાબિતીનો ભાર કઈ બાજુ પર રહેલો છે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે કસોટી નિર્ધારિત કરે છે કારણ કે આ કલમ સ્પષ્ટ કરે છે કે પ્રારંભિક ઓનસ વાદી પર છે. જો તે ઓનસને મુક્ત કરે છે અને એવા કેસ બનાવે છે જે તેને રાહત માટે હકદાર બનાવે છે, તો ઓનસ સામાવાળા પર તે સંજોગો સાબિત કરવા માટે શિફ્ટ થાય છે, જો કોઈ હોય, જે વાદીને તેના માટે અયોગ્ય બનાવશે પરંતુ અહીં હાથ પરના કેસમાં વાદી કબજા સંબંધિત તેના પ્રારંભિક બોજને મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો અને તેથી પ્લીડિંગ અને રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓને જોતા વાદી દાવો કરાયેલ તમામ રાહતો માટે તેની પર્સુએઝિવ બર્ડન, એવિડન્શિયલ બર્ડન, પુરાવાની સ્વીકાર્યતા અંગેનો કાનૂની બોજ સાબિત કરવામાં અને મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો. તેથી કાયદાના ઉપરોક્ત સ્થપાયેલા સિદ્ધાંત મુજબ વાદી તેના પ્લીડિંગ અને દાવો કરાયેલ તમામ રાહતો સાબિત કરવા માટે તેના બોજને મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો અને તેના પર પુરાવા રજૂ કર્યા હતા.

(ઇ) માનનીય હાઇકોર્ટે એક કેસમાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે, "જ્યાં વાદીઓ તેમના કેસ સાબિત કરવાના બોજને મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા, ત્યાં એવું કહી શકાતું નથી કે સામાવાળાના કેસની નબળાઈના આધારે પ્લીડિંગ સાબિત થાય છે.

(એફ) તેથી વાદી કાયદા મુજબ પ્લીડિંગ અને દસ્તાવેજો સાબિત કરવાના બોજને સંપૂર્ણપણે મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો.

(જી) તેથી ચર્ચા કર્યા મુજબ જે પક્ષકાર પર સાબિતીનો ભાર રહેલો છે તેણે સફળ થવા માટે, પ્રાથમિક ફેસી કેસ સ્થાપિત કરવો આવશ્યક છે. તે નિષ્ફળ જવાની સ્થિતિમાં, તેના વિરોધીના કેસની નબળાઈનો લાભ લઈ શકતો નથી. વધુમાં વાદીએ તેના પોતાના અધિકારની મજબૂતાઈ અને તેના પોતાના પુરાવાની સ્પષ્ટતા દ્વારા સફળ થવું જોઈએ અને કાયદા મુજબ સાબિતીનો ભાર તે વાદી પર છે જે અધિકારનો દાવો કરે છે અને તે દરેક કેસની પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને હોઈ શકે છે, કે સાબિતીનો ભાર સામાવાળા પર શિફ્ટ થઈ શકે છે. વાદીએ તેનો કેસ સ્થાપિત કરવો આવશ્યક છે અને સામાવાળો તેનો કેસ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ જવાથી તે આપમેળે સફળ થશે નહીં.

(૧૮) કાયમી મનાઈ હુકમ અંગેની કાયદાકીય સ્થિતિ અંગેની ચર્ચા:—

(એ) હવે કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરવા અંગેની સ્થપાયેલી કાયદાકીય સ્થિતિ હવે તેના માટે કાયદો શું છે તે જોવાનું છે. હવે આ માટે કાયદાએ સામાન્ય સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કર્યા છે જે યોગ્ય કેસોમાં કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરવા અથવા નકારવાના પ્રશ્ન પર વિચાર કરતી વખતે અદાલતોને માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ. કાયદામાં સમાવિષ્ટ સિદ્ધાંતો નવા નથી. તેઓ સારી રીતે સ્થાપિત અને માન્ય છે અને ભારતમાં અદાલતો દ્વારા વર્તમાન કલમના સ્વરૂપમાં સમાવિષ્ટ થતા પહેલાં લાંબા સમયથી લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. તેઓ સરળ ભાષામાં, ઇંગ્લેંડમાં રચાયેલા ઇક્વિટીના નિયમો સમાવે છે અને ન્યાય, ઇક્વિટી અને સારા અંતરાત્માના સિદ્ધાંતો પર આધારિત નિયમો તરીકે ભારતમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. મનાઈ હુકમનો અધિકાર ભારતમાં કાયદા પર આધાર રાખે છે અને સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થાય છે કલમ ૩૮ તે શરતો સૂચવે છે જ્યારે કોર્ટ દ્વારા કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરી શકાય છે. તે શરતો નિર્ધારિત કરે છે જેના હેઠળ સામાવાળાઓને વાદીઓના મિલકતના અધિકાર પર આક્રમણ કરવાથી, અથવા આક્રમણ કરવાની ધમકી આપવાથી કાયમી ધોરણે મનાઈ હુકમ આપી શકાય છે. કાયદાએ કલમ ૩૮ ની ઉપ-કલમ (૩) ના ઉપ-કલોઝ (એ) થી (ડી) માં નિર્દિષ્ટ કેસોની ચાર શ્રેણીઓની વિગતો આપી છે.

(બી) વર્તમાન કલમો ૩૮ થી ૪૧ મનાઈ હુકમના વિવિધ પાસાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે. તેમને એકસાથે વાંચવા, અર્થઘટન કરવા અને અર્થઘટન કરવા પડશે, દરેક જોગવાઈ બીજાને પૂરક બનાવે છે; આ કલમ એ સંજોગોને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેના હેઠળ કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરી શકાય છે, અને નવી કલમ ૪૧ તે સંજોગોની વિગતો આપે છે જ્યારે મનાઈ હુકમ મંજૂર કરવો જ જોઈએ નહીં. કાનૂની અધિકારનું અસ્તિત્વ જે કાં તો ઉદ્ધંધન થવાની ધમકી આપવામાં આવે છે અથવા વાસ્તવમાં ઉદ્ધંધન થાય છે, અને એક વ્યક્તિની તરફેણમાં કાનૂની અધિકારનું અસ્તિત્વ અન્ય અન્યાયી કૃત્યના સંબંધમાં કાનૂની અધિકારના સંબંધમાં અનુરૂપ કાનૂની ફરજના અસ્તિત્વની કલ્પના કરે છે જેની ચર્ચા ઉપર કરવામાં આવી છે.

(સી) હવે તે સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે મનાઈ હુકમ બાબતની નિયમિત રૂપે મંજૂર કરવામાં આવશે નહીં" કોર્ટે દરેક કેસમાં ગુણદોષના આધારે વિચાર કરવો પડશે અને માત્ર એવું જ નહીં કે વાદીના કાનૂની અધિકારનું ઉદ્ધંધન થયું છે કે કેમ પરંતુ કેસની તમામ સંજોગો હેઠળ તેને આવા ઉદ્ધંધન માટે યોગ્ય અને ઉચિત ઉપાય તરીકે મનાઈ હુકમ મંજૂર કરવો જોઈએ કે કેમ અને અહીં ચર્ચા કર્યા મુજબ વાદીના કાનૂની અધિકારનું ઉદ્ધંધન થયું નથી કારણ કે તે દાવો છે કે સામાવાળો માલિકી અને કબજો દાવો કરીને વાદીને સતાવી રહ્યો છે અને બેદખલ

કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો છે પરંતુ ઉપર ચર્ચા કરેલ નિષ્કર્ષો અને મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેતા વાદીને મનાઈ હુકમની રાહત મંજૂર કરી શકાતી નથી.

(ડી) સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ, વાદીની તરફેણમાં અસ્તિત્વ ધરાવતી જવાબદારીના ભ ગને રોકવા માટે, પછી ભલે તે સ્પષ્ટ હોય કે આડકતરી રીતે, વાદીને કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરી શકાય છે. હવે જ્યારે અહીં સામાવાળો વાદીના મિલકતના અધિકાર પર, અથવા મિલકતના આનંદ પર આક્રમણ કરી રહ્યો છે અથવા આક્રમણ કરવાની ધમકી આપી રહ્યો છે તે સાબિત થતું નથી તેથી આ કેસમાં કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરવો ન્યાયસંગત નથી કારણ કે ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ વાદીના અધિકાર પર આક્રમણ કરવામા આવ્યું નથી.

(ઈ) કાયદા મુજબ કાયમી મનાઈ હુકમ મેળવવા માટે વાદીએ સ્થાપિત કરવું આવશ્યક છે કે જવાબદારીનો ભંગ અથવા કાનૂની અધિકારનું ઉલ્લંઘન થયું છે અને અન્યાયી કૃત્ય પુનરાવર્તિત થવાની સંભાવના છે અને તેને આવી રાહત મેળવવાથી રોકવા માટે કંઈ નથી. જ્યારે વાદી અધિકારના ઉલ્લંઘનને રોકવા માટે દાવો દાખલ કરે છે અને સામાવાળો સદર અધિકારનો ઇનકાર કરે છે, અને વાદીએ તેની તરફેણમાં મનાઈ હુકમ મેળવવા માટે તેનો અધિકાર સ્થાપિત કરવો

આવશ્યક છે, અહીં ઉપરોક્ત મુદ્દાઓમાં ચર્ચા કર્યા મુજબ વાદી તેમ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો.

(એફ) કાયદા મુજબ સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટની કલમ ૩૪ ના આધારે કોર્ટ દ્વારા ઘોષણાત્મક હુકમનામું પસાર કરી શકાય છે, જે નીચે મુજબ વાંચે છે:-

"કલમ ૩૪ દરજ્જા અથવા અધિકારની ઘોષણા અંગે કોર્ટનો વિવેકાધીન અધિકાર

કોઈપણ કાનૂની પાત્ર માટે, અથવા કોઈપણ મિલકત સંબંધિત કોઈપણ અધિકાર માટે હકદાર કોઈપણ વ્યક્તિ, તેના શીર્ષકનો ઇનકાર કરનાર, અથવા ઇનકાર કરવામાં રસ ધરાવનાર કોઈપણ વ્યક્તિ સામે દાવો દાખલ કરી શકે છે, અને કોર્ટ તેના વિવેકાધીન અધિકારમાં તેમાં ઘોષણા કરી શકે છે કે તે તે મુજબ હકદાર છે, અને વાદીએ આવા દાવામાં કોઈ વધુ રાહત માંગવાની જરૂર નથી;

શરત એ છે કે કોઈ કોર્ટ એવી કોઈ ઘોષણા કરશે નહીં જ્યાં વાદી, માત્ર શીર્ષકની ઘોષણા કરતાં વધુ રાહત મેળવવા સક્ષમ હોવા છતાં, તેમ કરવાનું છોડી દે છે. સ્પષ્ટીકરણ મિલકતનો ટ્રસ્ટી એવા વ્યક્તિની વિરુદ્ધ શીર્ષકનો "ઇનકાર કરવામાં રસ ધરાવનાર વ્યક્તિ" છે જે અસ્તિત્વમાં નથી અને જેના માટે, જો અસ્તિત્વમાં હોય તો, તે ટ્રસ્ટી હશે.

હવે ઉપરોક્ત જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતા કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તા વિવેકાધીન છે અને તે કોર્ટ પર છોડી દેવામાં આવી છે કે કોર્ટ તેની ન્યાયાધિકારી સત્તાનો ઉપયોગ કરશે કે નહીં પરંતુ વિવેકાધીન અધિકાર હંમેશાં કાયદેસર રીતે અને મનસ્વી રીતે ઉપયોગ કરવાનો નથી જેમાં દરેક ચોક્કસ કેસની વિચિત્ર હકીકતો અને સંજોગો ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટની આ કલમ ૩૪ નો હેતુ અને અવકાશ એ છે કે હુકમનામા દ્વારા ઘોષણા કોઈ નવો અધિકાર પુષ્ટિ કરતી નથી, તે માત્ર ધૂમ્સને સ્પષ્ટ કરે છે જે વાદીના દરજ્જાની આસપાસ એકત્ર થઈ રહી છે. તેથી, સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટની કલમ ૩૪ ના અવકાશ અને વાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલા પ્લીડિંગ્સ અને પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતા, અરજ કર્યા મુજબ આવી રાહત મંજૂર કરવામાં કોઈ કાયદેસરતા પ્રતીત થતી નથી.

(૧૯) જાહેર દસ્તાવેજો અંગેની સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિ અંગેની ચર્ચા:—

દરેક દસ્તાવેજો અંગે અલગથી વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે, પરંતુ જ્યાં સુધી જાહેર દસ્તાવેજના સ્વરૂપમાં મહેસૂલી રેકર્ડ રજૂ કરવામાં આવે છે, ત્યાં સુધી સદર દસ્તાવેજ પર વિશ્વાસ કરવા માટે તેના અંગેની સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિ નીચે મુજબ છે:—

હવે, જ્યાં સુધી રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોનો સંબંધ છે તમામ દસ્તાવેજો જાહેર દસ્તાવેજો છે અને જાહેર દસ્તાવેજોની સ્વીકાર્યતા અંગેની સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિ સંબંધિત છે જ્યારે સ્વીકારવામાં આવે ત્યારે સાબિત કરવાની જરૂર નથી, કાયદા મુજબ ઉત્પાદિત દસ્તાવેજો કારણ કે કાયદા મુજબ વાદી દ્વારા ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ પુરાવા કાયદા મુજબ સાબિત કરવા પડશે જેના માટે કાયદાની સ્થાપિત સ્થિતિને સમજવી પડશે અને તેને કાયદા મુજબ સાબિત કરવા માટે, ચાલો જોઈએ કે કયા દસ્તાવેજ પુરાવાઓ જે ઉત્પન્ન થાય છે તે જાહેર દસ્તાવેજો છે અને કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પદ્ધતિમાં સાબિત અને ઉત્પાદિત માનવામાં આવે છે. કાયદા મુજબ "દસ્તાવેજ પુરાવા" નો અર્થ કોર્ટના નિરીક્ષણ માટે ઉત્પાદિત તમામ દસ્તાવેજો છે (કલમ ૩) એવિડન્સ એક્ટ તે માટે :-

દસ્તાવેજો બે પ્રકારના હોય છે: કાયદા મુજબ જાહેર અને ખાનગી. દસ્તાવેજોની સામગ્રી કાં તો દસ્તાવેજના ઉત્પાદન દ્વારા સાબિત કરવી આવશ્યક છે જેને પ્રાથમિક પુરાવા કહેવામાં આવે છે, અથવા સામગ્રીની નકલો અથવા મૌખિક હિસાબો દ્વારા, જેને ગૌણ પુરાવા કહેવામાં આવે છે. કલમ નિર્ધારિત કરે છે કે દસ્તાવેજોની સામગ્રી પ્રાથમિક અથવા ગૌણ પુરાવા દ્વારા સાબિત થઈ શકે છે; આનો અર્થ એ છે કે દસ્તાવેજોની સામગ્રી સાબિત કરવા માટે કાયદા દ્વારા અન્ય

કોઈ પદ્ધતિની મંજૂરી નથી. વાદીએ તેનો કેસ સાબિત કરવા માટે તમામ પ્રાથમિક દસ્તાવેજ પુરાવા રજૂ કર્યા હતા અને તેથી વાદીએ કાયદા મુજબ પ્રાથમિક પુરાવા રજૂ કર્યા હતા એટલે કે પુરાવા કે જે કાયદા દ્વારા પ્રથમ આપવા જરૂરી છે.

વધુમાં જ્યારે દસ્તાવેજ યોગ્ય કસ્ટડીમાંથી ઉત્પાદિત થાય છે, ત્યારે એવું યોજી શકાય છે કે દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે સાબિત થયો હતો. અહીં ઉત્પાદિત તમામ દસ્તાવેજ યોગ્ય કસ્ટડીમાંથી છે અને જાહેર દસ્તાવેજો છે. હવે પ્રાથમિક પુરાવા આપવા માટે જરૂરી નિયમના ઘણા અપવાદો છે. જો કે, સૌથી મહત્વપૂર્ણ અને અસંદિગ્ધ અપવાદ, સામાન્ય ચિંતાના રેકૉર્ડ્સ અને અન્ય જાહેર દસ્તાવેજોના પુરાવાના સંદર્ભમાં છે; ઉત્પાદન સામેનો વાંધો નૈતિકના આધારે રહે છે, શારીરિક અસુવિધા પર નહીં. તેઓ સરખામણીત્મક રીતે બોલતા, સુધારણા, ફેરફાર અથવા ખોટી રજૂઆત માટે જવાબદાર નથી સમગ્ર સમુદાય તેમના સંરક્ષણમાં રસ ધરાવે છે અને મોટાભાગના કિસ્સાઓમાં, તેમને નિરીક્ષણ કરવા માટે હકદાર છે; જ્યારે તેનાથી વિપરીત ખાનગી લેખો, થોડા જ લોકોના રસની વસ્તુઓ છે જેઓની મિલકત છે અને તેમનું નિરીક્ષણ ફક્ત ન્યાય અદાલતમાં અરજી દ્વારા જ મેળવી શકાય છે. જાહેર દસ્તાવેજોમાં રસ ધરાવતા લોકોની સંખ્યા પણ તેમને વધુ બનાવે છે જો સદર દસ્તાવેજો એક જ સમયે અલગ-

અલગ જગ્યાએ જોઈતા હોય તો માત્ર મહાન અસુવિધા પરિણામશે નહીં, પરંતુ સ્થળનું સતત પરિવર્તન તેમને ખોવાઈ જવા માટે ખુદ્દા કરશે, અને વારંવાર ઉપયોગથી હેન્ડલિંગ ટૂંક સમયમાં તેમના વિનાશની ખાતરી કરશે. આ અને અન્ય કારણોસર કાયદો તેમની સામગ્રીને વ્યુત્પન્ન પુરાવા દ્વારા સાબિત કરવાની મંજૂરી આપવાનું વધુ સારું માને છે અને અચોક્કસ ટ્રાન્સક્રિપ્શનથી ઉદ્ભવતી ભૂલોની તક, ગમે તે હોય, ચલાવવાનું પસંદ કરે છે, પછી ભલે તે ઇરાદાપૂર્વક હોય કે આકસ્મિક. પરંતુ બાબતના સ્વરૂપ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતા શ્રેષ્ઠ પુરાવાની માંગ કરવાના તેના મહાન સિદ્ધાંતને વફાદાર રહીને, કાયદો આ વ્યુત્પન્ન પુરાવાને ખૂબ જ વિશ્વાસપાત્ર પ્રકારનું હોવાની માંગ કરે છે અને તેના સ્વરૂપોને ખૂબ ચોકસાઈ સાથે વ્યાખ્યાયિત કર્યું છે જેનો આશરો વિવિધ પ્રકારના જાહેર લેખોના પુરાણમાં લઈ શકાય છે. અને અહીં ચર્ચા કર્યા મુજબ ઉત્પાદિત જાહેર દસ્તાવેજો પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે અને એવિડન્સ એક્ટની કલમ-૭૯ મુજબ ધારણા કરવામાં આવે છે જે શબ્દશઃ પુનઃઉત્પાદિત છે:-

"એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૭૯, "કોર્ટ દરેક દસ્તાવેજને અસલ હોવા માટે ધારણા કરશે જે પ્રમાણપત્ર, પ્રમાણિત નકલ અથવા અન્ય દસ્તાવેજ હોવાનું જણાય છે, જે કાયદા દ્વારા કોઈપણ ચોક્કસ હકીકતના પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય હોવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું છે અને

જે કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારના કોઈપણ અધિકારી દ્વારા, અથવા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા તેના માટે યોગ્ય રીતે અધિકૃત જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યના કોઈપણ અધિકારી દ્વારા યોગ્ય રીતે પ્રમાણિત હોવાનું જણાય છે: શરત એ છે કે સદર દસ્તાવેજ નોંધપાત્ર રીતે સ્વરૂપમાં છે અને તે હેતુ માટે કાયદા દ્વારા નિર્દેશિત રીતે *ausgeföhrt* હોવાનું જણાય છે. કોર્ટ એ પણ ધારણા કરશે કે કોઈપણ અધિકારી જેના દ્વારા સદર દસ્તાવેજ સહી થયેલ અથવા પ્રમાણિત હોવાનું જણાય છે તેણે, જ્યારે તેણે સહી કરી હતી, ત્યારે તે સત્તાવાર દરજ્જો ધારણ કર્યો હતો જેનો તે આવા કાગળમાં દાવો કરે છે." તેથી એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૭૯ હેઠળ કાયદા મુજબ કોર્ટ એ ધારણા દોરવા માટે બંધાયેલ છે કે દસ્તાવેજની પ્રમાણિત નકલ અસલ છે અને તે પણ કે અધિકારીએ સદર દસ્તાવેજમાં દાવો કરેલા સત્તાવાર દરજ્જામાં સહી કરી છે. અસલ હોવાની ધારણા ઉભી કરવાનો અર્થ એ છે કે રેકૉર્ડની ચોકસાઈ અંગે પ્રમાણિત નકલમાંથી અસલ હોવાની ધારણા ઉભી કરવી, અને આવી નકલની અસલતા અંગે પણ. તેથી એવું કહી શકાય કે જ્યાં સુધી વિરુદ્ધ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, પુરાવામાં રજૂ કરાયેલા સરકારી રેકૉર્ડ્સ એવિડન્સની કલમ ૭૯ હેઠળ સાચા અને અસલ હોવાનું મનાશે. જ્યાં અધિકારીની સીલ અને સહી ધરાવતા દસ્તાવેજમાં એવું ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યું હતું કે તેમાં

નામ આપવામાં આવેલ અધિકારી પાસે નકલ પ્રમાણિત કરવાની સત્તા છે, ત્યાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે પ્રમાણિત હોવાનું મનાવું જોઈએ અને માનનીય એપેક્સ કોર્ટ દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે, "કોઈપણ ઔપચારિક પુરાવા વિના દસ્તાવેજની પ્રમાણિત નકલ સ્વીકારી શકાય છે ઉપર ચર્ચા કરેલ મહેસૂલી રેકર્ડની પ્રમાણિત નકલ તેની અસલતાની ધારણા ઉભી કરે છે. હવે વાદી દ્વારા પ્લીડિંગ્સ અને મૌખિક પુરાવાના સમર્થનમાં જે દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે તે જાહેર દસ્તાવેજોની અસલ અથવા પ્રમાણિત નકલો છે અને એવિડન્સ એક્ટની કલમ-૭૪ મુજબ જાહેર દસ્તાવેજ માટે તે ખૂબ જ સ્થાપિત સ્થિતિ છે કે, "જાહેર દસ્તાવેજ એવું મનાય છે કે જો વિરુદ્ધ સાબિત ન થાય તો જાહેર સેવક દ્વારા તેની સત્તાવાર ફરજોના નિર્વહનમાં તૈયાર કરવામાં આવે છે. તમામ જાહેર દસ્તાવેજો આ લાક્ષણિકતા ધરાવે છે કે તેઓ કેટલાક વિશેષ કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવે છે અને અસલના ઉત્પાદન વિના નકલના માધ્યમથી સાબિત કરવા યોગ્ય છે. અને કાયદાએ દસ્તાવેજની અસલતાની તરફેણમાં કાનૂની ધારણા બનાવી હતી. હવે આવા જાહેર દસ્તાવેજના પુરાવા માટે વધુમાં માનનીય હાઈકોર્ટ દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે, "જો કોઈપણ દસ્તાવેજ જાહેર દસ્તાવેજ છે, તો દસ્તાવેજની સામગ્રી અથવા દસ્તાવેજનો ભાગ તેની પ્રમાણિત

નકલના ઉત્પાદન દ્વારા સાબિત થઈ શકે છે." આ કલમનો અંતર્ગત સિદ્ધાંત પુરાવાત્મક હેતુ માટે અસલ જાહેર દસ્તાવેજના ઉત્પાદનને ટાળવાનો છે. વધુમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું કે જાહેર દસ્તાવેજોની પ્રમાણિત નકલો સાક્ષીને બોલાવ્યા વિના પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે." તે માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદત દ્વારા પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જાહેર દસ્તાવેજોના પુરાવા કેવી રીતે કરી શકાય છે અને તે ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જાહેર દસ્તાવેજોની પ્રમાણિત નકલો સાક્ષીને બોલાવ્યા વિના પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે." તેથી જાહેર દસ્તાવેજોની ઉપરોક્ત પ્રમાણિત નકલો રજૂ કરીને અને સાબિત કરીને કાયદા મુજબ વાદગ્રસ્ત મિલકત અંગે તેના પ્લીડિંગ્સ સાબિત કરવા માટે કાયદા મુજબ તેની તરફેણમાં પૂરતા દસ્તાવેજ પુરાવા એટલું જ નહીં પરંતુ ઉત્પાદિત જાહેર દસ્તાવેજો કોર્ટમાં આપવામાં આવેલ ડિપોઝિશન એટલે કે પુરાવામાં સરકારી કર્મચારીઓની કસ્ટડીમાંથી છે તેથી રેકર્ડ પર રજૂ કરાયેલા પ્લીડિંગ્સ અને પુરાવાઓ મુજબ તે સાબિત થાય છે કે સામાવાળા પાસે તેનો કેસ સાબિત કરવા માટે પૂરતા દસ્તાવેજ પુરાવા હતા તેથી જાહેર દસ્તાવેજ અંગે ઉપરોક્ત સ્થાપિત અને કેસની હકીકત પાસાઓને ધ્યાનમાં લેતા જ્યારે વાદીઓ સમાનનો ઇનકાર કરતા નથી કે ન તો તેની સામે કોઈ બચાવ ઉભો કરતા નથી કે તેની વિરુદ્ધ કોઈ પુરાવા

રજૂ કરતા નથી કે સમાનને કોઈપણ સક્ષમ સત્તાધિકારી વગેરે સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો તે કિસ્સામાં અને રેકર્ડ પર વિરુદ્ધ કંઈપણ ઉત્પાદિત ન થવાની ગેરહાજરીમાં દસ્તાવેજો

(૨૦) મૌખિક પુરાવા અંગેની સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિ:

(એ) હવે તેના માટે ઉપરોક્ત ચર્ચા કરેલ પદ્ધતિમાં તેના બોજને સાબિત કરવા માટે વાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાની મૂલવણી તેના માટે મૌખિક પુરાવા રજૂ કરવામાં આવે છે જેમ કે ઉપર ઉલ્લેખ કર્યો છે તેથી પુનરાવર્તિત નથી અને કાયદા મુજબ તે સાબિત કરવામાં આવ્યા હતા કારણ કે કાયદાનો સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે, "મૌખિક પુરાવા એક્ટ દ્વારા તપાસ હેઠળની બાબતોના સંબંધમાં સાક્ષી દ્વારા તે સમક્ષ બનાવવાની મંજૂરી આપતી અથવા જરૂરી હોય તેવી તમામ જાહેરાતો તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે અને મૌખિક પુરાવા, જો ક્રેડિટ યોગ્ય હોય તો, હકીકત અથવા શીર્ષક સાબિત કરવા માટે, દસ્તાવેજી પુરાવા વિના પૂરતા છે. જો કે, દસ્તાવેજી પુરાવા મૌખિક પુરાવા કરતાં પ્રભાવી રહેશે. આ કેસમાં સામાવાળાએ તેના પ્લીડિંગ્સ સાબિત કરવા માટે મૌખિક અને દસ્તાવેજી બંને પુરાવા રજૂ કર્યા હતા, કારણ કે પુરાવાનો મુખ્ય નિયમ છે કે જ્યાં લેખિત દસ્તાવેજો અસ્તિત્વમાં છે, તેઓ તેમની પોતાની સામગ્રીના શ્રેષ્ઠ પુરાવા તરીકે ઉત્પન્ન કરવા આવશ્યક છે, અહીં હાથ

પરના કેસમાં સામાવાળાએ માત્ર તેનું શીર્ષક સાબિત કરવા માટે પૂરતા પુરાવા રજૂ કર્યા હતા અને કબજા માટે નહીં.

(બી) હવે એપિડન્સ એક્ટની કલમ ૬૦ મુજબ કે, "મૌખિક પુરાવા તમામ બાબતોમાં પ્રત્યક્ષ હોવા જોઈએ એટલે કે જો તે એવી હકીકતનો સંદર્ભ આપે છે જે જોઈ શકાતી હતી, તો તે એવા સાક્ષીના પુરાવા હોવા જોઈએ જે કહે છે કે તેણે તે જોયું છે" કારણ કે આ કલમ ઉપર ઉલ્લેખિત શ્રેષ્ઠ પુરાવાના સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે. પુરાવાનો મુખ્ય નિયમ છે કે શ્રેષ્ઠ ઉપલબ્ધ પુરાવા કોર્ટ સમક્ષ લાવવા જોઈએ." અહીં વાદીએ પોતાની તપાસ કરી હતી તેથી તેના પોતાના મૌખિક પુરાવા રજૂ કર્યા હતા અને સામાવાળો કોસ એક્ઝામિનેશનમાં જ્યાં સુધી કબજાનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી તેને હટાવવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો, તેથી સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક પુરાવા કાયદા દ્વારા આવશ્યક પ્રત્યક્ષ પુરાવા છે અને જે વ્યક્તિએ કહ્યું કે વાસ્તવમાં તેણે કાર્યવાહી આગળ શરૂ કરી હતી તેના સાક્ષીના પુરાવા રજૂ કર્યા હતા મૌખિક પુરાવાના સમર્થનમાં દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરવામાં આવે છે જે વાદીના મૌખિક પુરાવા દ્વારા પણ સમર્થિત છે.

(એફ) મહિલાના અધિકાર અને જરૂરી પક્ષકારો અંગેની ચર્ચા:—

(એ) હવે, હિન્દુ ઉત્તરાખંડ અધિનિયમની કલમ ૬ અમલમાં આવે છે RCS/૧૪૫/૨૦૧૨ ૮૫/૮૮ ચુકાદો જેમાં સંબંધિત ભાગ નીચે

મુજબ વાંચે છે કલમ ૬ (૧) હિન્દુ ઉત્તરાખંડ (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ની શરૂઆતથી અને તેમાંથી મિતાક્ષરા કાયદા દ્વારા સંચાલિત સંયુક્ત હિન્દુ કુટુંબમાં, સહ-ભાગીદારની પુત્રી, –

(એ) જન્મથી પુત્રની જેમ જ તેના પોતાના અધિકારમાં સહ-ભાગીદાર બનશે;

(બી) સહ-ભાગીદારી મિલકતમાં તે જ અધિકારો હશે જે જો તે પુત્ર હોત તો તેની પાસે હોત;

(સી) સદર સહ-ભાગીદારી મિલકતના સંબંધમાં પુત્રની સમાન liabilities ને આધીન રહેશે, અને હિન્દુ મિતાક્ષરા સહ-ભાગીદારના કોઈપણ સંદર્ભમાં સહ-ભાગીદારની પુત્રીનો સંદર્ભ શામેલ હોવાનું મનાશે;

શરત એ છે કે આ ઉપ-કલમમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ ડિસ્પોઝિશન અથવા એલીએનેશન સહિત કોઈપણ ભાગલા અથવા મિલકતના ટેસ્ટામેન્ટરી ડિસ્પોઝિશનને અસર કરશે નહીં અમાન્ય કરશે નહીં જે ૨૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૪ ના રોજ પહેલાં થયું હતું

તેથી કાયદા મુજબ ઉપર વંશવૃક્ષમાં દર્શાવેલ નામો વાદગ્રસ્ત મિલકતોમાં દરેક પક્ષકારના હિસ્સા નક્કી કરવા માટે જરૂરી પક્ષકારો હશે.

હવે કાયદા મુજબ "ભાગલાના દાવામાં વાદીએ સામાવાળા તરીકે પ્લીડ કરવું જોઈએ:

(આઈ) તમામ શાખાઓના વડાઓ;

(આઈઆઈ) મહિલાઓ જે ભાગલા પર હિસ્સા માટે હકદાર છે;"

બહેનો જરૂરી પક્ષકારો છે અને જો તેમાંથી કોઈને જોડવામાં ન આવે તો, દાવો ફગાવી દેવા પાત્ર છે. સમગ્ર સંયુક્ત કુટુંબ સ્પષ્ટપણે અથવા આડકતરી રીતે રજૂ થવું આવશ્યક છે, તેથી અહીં તમામ શાખાઓના વડાઓને પક્ષકારો તરીકે જોડવામાં આવ્યા નથી ન તો તે, જેમ કે ઉપર સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે ઉદ્દેખિત મહિલાઓનો વાદગ્રસ્ત મિલકતોમાં હિસ્સો અને અધિકાર છે છતાં પક્ષકારો તરીકે જોડવામાં આવ્યા નથી તેથી જરૂરી પક્ષકારો જોડવામાં આવ્યા નથી દાવો કાયદાકીય મુદ્દા પર ફગાવી દેવા પાત્ર છે.

(જી) જરૂરી પક્ષકારો અંગેની ચર્ચા:-

હવે વધુમાં વાદીના કહેવા મુજબ મિલકતો વહેંચવામાં આવી નથી અને હેતુક કારણ ઉભું થયું છે, તો ભાગલાના દાવા મુજબ પુનરાવર્તિત હેતુક કારણ હોવાના દાવા મુજબ પુત્રીને જરૂરી પક્ષકાર તરીકે impleaded કરવા માટે હકદાર છે તેથી કાયદા મુજબ જો વાદી મિલકતો અવિભાજિત છે તેવા આધારે દાવો દાખલ કરી રહ્યો છે તો વંશવૃક્ષમાં નામ આપવામાં આવેલ વ્યક્તિ દાવા માટે જરૂરી

પક્ષકાર છે "હવે હિન્દુ પૂર્વજના પ્રથમ વર્ગના વારસદારોના ઇમ્પાલેમેન્ટની ગેરહાજરીમાં દાવો જાળવી શકાતો નથી. દિલ્હી હાઇકોર્ટે એવું ઠરાવ્યું હતું કે ભાગલાના દાવામાં જરૂરી પક્ષકારો માટે ટ્રાયલ કોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે ન્યાયસંગત હતી કે જરૂરી પક્ષકારની ગેરહાજરીમાં દાવો સ્વીકાર્ય ન હતો. અહીં કેસમાં પણ વંશવૃક્ષમાં નામ આપવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ કે જેઓ પક્ષકારોના કાયદેસરના વારસદારો છે તેમને impleaded કરવામાં આવ્યા નથી." તેથી દલીલ ખાતર એવું માનવામાં આવે છે કે વાદગ્રસ્ત મિલકતો અવિભાજિત છે. છતાં ઉપરોક્ત કૉલમમાં ઉદ્દેખિત તમામ વ્યક્તિઓની ગેરહાજરીમાં અંતિમ હિસ્સો કોને કેટલો હિસ્સો મળ્યો તે નક્કી કરી શકાતું નથી કારણ કે સ્વીકાર્યા મુજબ અને નિર્વિવાદપણે ઉપરોક્ત વંશવૃક્ષમાં જણાવ્યા મુજબના વારસદારો દાવામાં પક્ષકારો તરીકે જોડાયેલા નથી કે જેઓ દાવો નક્કી કરવા માટે જરૂરી પક્ષકારો છે કારણ કે માનનીય સર્વોચ્ચ અલાદતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે જરૂરી પક્ષકારો કોને કહી શકાય. યોગ્ય પક્ષકાર એ વ્યક્તિ છે જેની ઉપસ્થિતિ વાદીને અસરકારક રાહત પ્રદાન કરવા માટે જરૂરી છે જો વાદી ગુણદોષ પર સફળ થઈ શકે તો જ અથવા અન્યથા ઉપરોક્ત કૉલમમાં ઉદ્દેખિત વ્યક્તિઓની ગેરહાજરીમાં અસરકારક હુકમ કરી શકાતો નથી. અહીં હાથ પરના કેસમાં તમામ કાયદેસરના

વારસદારોની ઉપસ્થિતિ વિના જો જોડાયેલા નથી તો ચોક્કસ હિસ્સા અંગે દાવામાં પ્રશ્ન સંપૂર્ણપણે નક્કી કરી શકાતો નથી.

"

"જરૂરી પક્ષકાર" અને "યોગ્ય પક્ષકાર" તરીકે કોને કહી શકાય તેની ચર્ચા નીચે મુજબ કરવામાં આવી છે. 'જરૂરી પક્ષકાર' એ એવી વ્યક્તિ છે જેને પક્ષકાર તરીકે જોડવી જોઈતી હતી અને જેના અભાવે કોર્ટ દ્વારા બિલકુલ કોઈ અસરકારક હુકમનામું પસાર થઈ શકતું નથી. જો 'જરૂરી પક્ષકાર' ને impleaded કરવામાં ન આવે, તો દાવો જ ફગાવી દેવા પાત્ર છે. 'યોગ્ય પક્ષકાર' એ એવો પક્ષકાર છે જે, જરૂરી પક્ષકાર ન હોવા છતાં, એવી વ્યક્તિ છે કે જેની ઉપસ્થિતિ કોર્ટને દાવામાંના તમામ વિવાદિત મામલાઓ પર સંપૂર્ણપણે, અસરકારક રીતે અને પૂરતી રીતે ન્યાયિક નિર્ણય લેવા માટે સક્ષમ બનાવશે, જોકે તે એવી વ્યક્તિ હોવી જરૂરી નથી કે જેની તરફેણમાં અથવા જેની વિરુદ્ધ હુકમનામું બનાવવાનું છે. તેથી એવું પ્રતીત થાય છે કે તમામ કાયદેસરના વારસદારોની ગેરહાજરીમાં બિલકુલ કોઈ અસરકારક હુકમનામું પસાર થઈ શકતું નથી.

હવે ઉપરોક્ત મુદ્દાઓ પર ચર્ચા અને નિષ્કર્ષો મુજબ, વાદી રાહતનો દાવો કરવા માટે હકદાર નથી કારણ કે વાદીના પ્લીડિંગ્સ અને મૌખિક પુરાવા પરથી જ એવું પ્રતીત થાય છે કે દાવો પ્લીડિંગ્સના આધારે

દાખલ કરવામાં આવ્યો છે કે ભાગલા થયા હતા અને રાહત પેરામાં વાદી ઈચ્છે છે કે તે મુજબ હુકમનામું આપવામાં આવે, તેથી, વિશિષ્ટતા વિના આવી ખાલી રાહત વાદીની તરફેણમાં મંજૂર કરી શકાતી નથી કારણ કે વાદી એ બતાવવામાં નિષ્ફળ ગયો છે કે કુટુંબની મિલકતની સંયુક્તતા છે અને તે ચોક્કસ હિસ્સા માટે હકદાર છે. તેથી, કોઈપણ હિસ્સા માટે કોઈ પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી. તેથી, હાથ પરના કેસની હકીકતો, રજૂ કરાયેલા મૌખિક પુરાવા અને ઉપરોક્ત સ્થાપિત કાયદાકીય સ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા એવું પ્રતીત થાય છે કે કાનૂની કબજા અંગેના કોઈપણ પુરાવાની ગેરહાજરીમાં એવું પ્રતીત થાય છે કે સામાવાળા પાસે વાદગ્રસ્ત મિલકત પર શીર્ષક છે પરંતુ તે સમાનના કબજામાં નથી. તેથી, કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયાને અનુસરીને સામાવાળો વાદગ્રસ્ત મિલકત પરનો કબજો પાછો દાવો કરી શકે છે તેથી, દાવાના પેરા નં. ૧૩(૧) માં શીર્ષકની ઘોષણા અંગે રાહત પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે પેરા નં. ૧૩(૨) માં કબજાની ઘોષણા અંગે રાહત પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે અને દાવાના પેરા નં. ૧૩(૩) માં કાયમી મનાઈ હુકમ અંગે દાવો કરાયેલી રાહત વાદીઓની તરફેણમાં મંજૂર થતી પ્રતીત થતી નથી."

૪.૫ ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષો આપીને, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે દાવો ફગાવી દીધો હતો, જેને વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટ સમક્ષ અપીલ દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો હતો.

૪.૬ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી પસાર થયા પછી, વિદ્વાન અપીલ કોર્ટે એવું શોધી કાઢ્યું છે કે "વાદી એ સાબિત કરવાનો બોજ વાદી પર છે કે શું વાદી મિલકતનો એકમાત્ર માલિક છે જેના સમર્થનમાં વાદીએ ખેતી માટે આપવામાં આવેલી મિલકત અંગે માલિક બનવા માટે મૌખિક પુરાવા અને દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યા છે અને શું સામાવાળા આક્ષેપ મુજબ વાદીના કબજામાં ખલેલ પહોંચાડી રહ્યા છે?" ત્યારબાદ વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટે, વેરો ચૂકવવા અંગેની મહેસૂલી રસીદોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, જે વ્યક્તિના નામે સદર મિલકત અસ્તિત્વમાં છે તે સામાવાળાના નામો તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા છે અને વાદીના નહીં અને કારણ કે મહેસૂલી રેકર્ડ રાજકોષીય હેતુ માટે છે, વધુમાં વધુ, કબજો માની શકાય છે પરંતુ તે પણ, તે સાબિત થવું જોઈએ કે સદર કબજો કાયદેસર અને માન્ય કબજો હોવો જોઈએ. જેમ કે સામાવાળા દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે તેઓ વાદગ્રસ્ત મિલકતની ખેતી કરવા માટે ક્યારેય આવ્યા નથી, તેવું કહી શકાય કે તેઓ વાદગ્રસ્ત મિલકતના કબજામાં ન હતા; પરંતુ સમાન વાદી પાસે રહે છે, માત્ર કબજાના આધારે, શીર્ષક સાબિત કરી શકાતું નથી. રેકર્ડ પરથી તે સ્પષ્ટ છે કે ૩૨ વર્ષ કરતાં વધુ સમય માટે, વાદી નિષ્ક્રિય બેસી રહ્યો અને તેથી આ વાદીની વર્તણૂક પર શંકા ઊભી કરે છે કારણ કે એક સામાન્ય વિવેકી માણસ પણ કુદરતી રીતે વર્તે છે તે વિવાદને સમાપ્ત કરવા માટે યોગ્ય ફોરમ પર તરત જ દોડી જાત, પરંતુ તેમ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો."

૪.૭ વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટે એ હકીકતની પણ મૂલવણી કરી છે કે "વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે મુદ્દા નં. ૭ ના સંબંધમાં નકારાત્મક રીતે યોગ્ય નિષ્કર્ષ પર પહોંચી છે કારણ કે વિદ્વાન ટ્રાયલ ન્યાયાધીશે કાયદાના સ્થાપિત સિદ્ધાંતની યોગ્ય મૂલવણી કરી છે કે તે જરૂરી નથી કે ભાગલા માપ અને હદ દ્વારા અસરગ્રસ્ત કરવા પડે કારણ કે તેનો અર્થ એ નથી કે વ્યક્તિને માપ અને હદ દ્વારા તેને હિસ્સો આપીને મિલકતોના અલગ કબજામાં મૂકવામાં આવશે તેનો અર્થ એ નથી કે મિલકતની દરેક વસ્તુ સહ-હિસ્સેદારો વચ્ચે વહેંચવાની છે. તે સાચું છે કે માત્ર આવશ્યકતા એ છે કે દરેક સહ-હિસ્સેદારને ફાળવવામાં આવેલી મિલકતે તેના હિસ્સાને અનુરૂપ લગભગ સમાન મૂલ્ય ધરાવવું જોઈએ. તે પણ જરૂરી ન હોઈ શકે કે જો મિલકતોમાં ચરાચરી અને અચરાચરી મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે, તો પછી દરેક પક્ષકારને તમામ ચરાચરી અને અચરાચરી મિલકતોમાં અનિવાર્યપણે હિસ્સો આપવો જ જોઈએ, તેથી, એવું પ્રતીત થાય છે કે ભાગલા કરવામાં આવ્યા છે અને દરેક પક્ષકાર અલગ કબજામાં હતો. તેથી, વાદી કાયદાના સ્થાપિત સિદ્ધાંત મુજબ રેકર્ડ પરના પ્લીડિંગ્સ અને દસ્તાવેજો સાબિત કરવાના બોજને મુક્ત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે."

૪.૮ વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટે વધુમાં અવલોકન કર્યું છે કે "વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે તેના વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં કાયમી મનાઈ હુકમની વ્યાખ્યાનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કર્યું છે કારણ કે વાદીના કાનૂની અધિકારનું ઉલ્લંઘન થયું નથી કારણ કે તે દાવો

છે કે સામાવાળો માલિકી અને કબજો દાવો કરીને વાદીને સતાવી રહ્યો છે અને બેદખલ કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યો છે પરંતુ વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં ચર્ચા કરાયેલા નિષ્કર્ષો અને મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લેતા, વાદીને મનાઈ હુકમની રાહત મંજૂર કરી શકાતી નથી. સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટની કલમ ૩૮ હેઠળ, સ્પષ્ટપણે અથવા આડકતરી રીતે તેની તરફેણમાં અસ્તિત્વ ધરાવતી જવાબદારીના ભ ગને રોકવા માટે વાદીને કાયમી મનાઈ હુકમ મંજૂર કરી શકાય છે."

૪.૯ તેથી, વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટે પણ સમગ્ર પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરીને અપીલ ફગાવી દીધી છે.

૫. ઉપરોક્ત હકીકતો અને ચર્ચાની પાર્શ્વભૂમિકામાં, નીચેની બંને કોર્ટોએ વાદીના કેસને ધ્યાનમાં લીધો છે તેમજ રેકર્ડ પર ઉપલબ્ધ સાધનસામગ્રી, દસ્તાવેજો તેમજ મૌખિક પુરાવા અને પક્ષકારોના પ્લીડિંગ્સની મૂલવણી કરી છે. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે મુદ્દાઓ ઘડ્યા છે અને મુદ્દાઓના નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે દરેક દસ્તાવેજની વિગતવાર ચર્ચા કરી છે. વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટે પણ સમગ્ર પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરી છે, નિર્ધારણ માટેના મુદ્દાઓ ઘડ્યા છે અને નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે નિષ્કર્ષો આપ્યા છે.

૬. તેથી, રેકર્ડ પર ઉપલબ્ધ સમગ્ર સાધનસામગ્રીને ધ્યાનમાં લેતા અને ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં અને બંને નીચલી કોર્ટોના સંયુક્ત નિષ્કર્ષોને

ધ્યાનમાં લેતા મને લાગે છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કો તેમજ વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા આવા નિષ્કર્ષોમાં કોઈ વિકૃતિ કે ગેરકાયદેસરતા નથી. તેનાથી વિપરીત, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દરેક દસ્તાવેજ અને બાબતમાં સામેલ તમામ પાસાઓની વિગતવાર ચર્ચા કરી છે. વિદ્વાન નીચલી અપીલ કોર્ટ પણ રેકર્ડ પર ઉપલબ્ધ સમગ્ર સાધનસામગ્રીની પુનઃ મૂલવણી કરી છે જે કાયદા સાથે સુસંગત જણાઈ આવે છે અને નીચલી કોર્ટો દ્વારા કોઈ ભૂલ, અને તેથી વધુ કાયદાની ભૂલ કરવામાં આવી નથી.

સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ નીચે મુજબ વાંચે છે:

"[૧૦૦. સેકન્ડ અપીલ. (૧) આ કોડના શરીરમાં અથવા તે સમય માટે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા અન્યથા સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, હાઈકોર્ટ દ્વારા અપીલમાં પસાર કરાયેલા દરેક હુકમનામા સામે હાઈકોર્ટમાં અપીલ દાખલ કરવામાં આવશે, જો હાઈકોર્ટ સંતુષ્ટ થાય કે કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે.

(૨) આ કલમ હેઠળ એક્સ પાર્ટે પસાર કરાયેલા અપીલ હુકમનામા સામે અપીલ દાખલ થઈ શકે છે.

(૩) આ કલમ હેઠળની અપીલમાં, અપીલનું મેમોરેન્ડમ અપીલમાં સમાવિષ્ટ કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નને ચોક્કસપણે જણાવશે.

(જ) જ્યાં હાઈકોર્ટ સંતુષ્ટ થાય કે કોઈપણ કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે, ત્યારે તે સદર પ્રશ્ન ઘડશે.

(પ) અપીલ આ રીતે ઘડવામાં આવેલા પ્રશ્ન પર સાંભળવામાં આવશે અને સામાવાળાને, અપીલની સુનાવણી પર, એ દલીલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે કે કેસમાં તેવો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ નથી:

શરત એ છે કે આ ઉપ-કલમમાં કંઈપણ કોર્ટની સત્તાને દૂર કરવા અથવા સંક્ષિપ્ત કરવા માટે ગણવામાં આવશે નહીં, નોંધવાની થતી કારણોસર, તેના દ્વારા ઘડવામાં ન આવેલ કાયદાના કોઈપણ અન્ય મહત્વના પ્રશ્ન પર અપીલ સાંભળવાની, જો તે સંતુષ્ટ થાય કે કેસમાં તેવો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે."

તેથી, ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને અને ગુરબચન સિંહ (મૃત) વાયા એલઆરએસ ગુરચન સિંહ (મૃત) વાયા એલઆરએસ અને અન્યોના કેસોમાં માનનીય એપેક્સ કોર્ટના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને જે ૨૦૨૩ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૮૭૫ માં અહેવાલ થયેલ છે અને નાઝિર મોહમ્મદ વિ. જે. કમલા જે એઆઈ.આર. ૨૦૨૦ એસસી ૪૩૨૧ માં અહેવાલ થયેલ છે, આ સેકન્ડ અપીલને પ્રવેશ તબક્કે ફગાવી દેવાની જરૂર છે કારણ કે કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ નથી અને તે તદનુસાર ફગાવી દેવામાં આવે છે.

સેકન્ડ અપીલ રદ થવાને કારણે, સિવિલ એપિલિકેશન પણ રદ થાય છે.

શ્રીલથા

(સંદીપ એન. ભટ્ટ, ન્યાયમૂર્તિશ્રી)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.